KROTKAJA

Fortælling af **F. M. Dostojewskij.**

Oversat af Gerhard Gran.

BERGEN. Ed. B. Gertsens forlag. Griegs bogtrykkeri. 1885.

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken digitaliserades i mars 2012 av norska Nasjonalbiblioteket, varifrån de scannade bilderna i januari 2015 kopierades till Projekt Runeberg för OCR-tolkning och korrekturläsning.

Feodor Michailowitsch Dostojewskij.

„Fattige folk“ (1845), „Fængselserindringer“ (1858), „Nihilister“ (1866), „Raskolnikow“ (1868), „Paralytikeren“ (1875), „Brødrene Karamasow“ (1881).

Vor literaturs historie er en fortegnelse over martyrer eller et register over straffefanger. Herzen.

Den russiske literatur har pludselig gjort bresche i Europa; det er ikke længere bare Turgenjew, den ene russiske digter efter den anden holder indtog i Vest-Europa og efterlader dybe indtryk. Den dystre tone, der klinger gjennem de russiske romaner, harmonerer godt med den pessimistiske grundstemning, der som en blygraa himmel hvælver sig over hele den moderne europæiske literatur.

Mens i Vest-Europa det mørke syn paa livet er en følge af en filosofisk og æstetisk reaktion, en skuffelse over at se alle romantikkens løfter uopfyldte, en træthed efter en begeistrings rus, en overmættelse og et raffinement, en angstfuldanelse om voldsomme revolutioner, en trøstesløs, theoretisk skepticisme, en menneskekærlighedens smerte over millionernes nød, — er den i Rusland desuden en haabløs fortvilelse under et despotis rædselsherredømme. Man blir ikke lystig af altid at leve under bevogtning, ikke at turde sige et dadlende ord om det bestaaende, at føle sig omgivet af spioner paa gader, i restaurationer, — i sit eget hjem; man har ikke nogen tilbøielighed til at prise livet, naar det kun har at by paa trældom hjemme eller endnu værre trældom i Sibirien, naar man ser begavelsen og dygtigheden henslæbe et kummerligt liv med politiet i hælene og skafottet ivente, mens kryberiet og de hykleriske smigrere af misbrugene nyder livet i fulde skaaler. Fædrelandets ulykke ruger over forfatterne fra deres fødsel, rammer dem selv, hver gang de vover at røre paa sig, sniger sig ind i deres hjerters inderste kroge og udbreder en graa, hjertebeklemmende vemod over alle deres bøger. De, som ikke vil udsætte sig for døden, hengir sig til triste drømmerier, henfalder i et trøstesløst mismod og dør ofte i tungsindets vanvid.

De største russiske digteres skjæbne gir et bedrøveligt Resumé af Ruslands sidste historie; enhver ung forfatter med talent synes paa forhaand dømt; det russiske samfund er kvælende gift for genierne:

Lermontow blev forvist og faldt i en duel, 27 aar gammel.

Gogol, Ruslands mest fremragende humorist, hungrede sig tildøde i uhelbredeligt vanvid (melankoli), 44 aar gammel.Gribojedow, den beromte komedieforfatter, blir forvist og lever mistænkt, indtil han omkommer i en opstand i Persien, 34 aar gammel.

Kolzow, den geniale folkedigter, dør tilslut i fortvilelsen over sit uudholdelige liv, 33 aar gammel.

Bestushew, først dømt tildøde, saa benaadet og forvist; falder i den kaukasiske krig, 41 aar gammel.

Herzen, den berømte journalist, flygter fra sit fødeland for bestandig.

Turgenjew valgte frivillig landflygtighed.

***

Dostojewskijs skjæbne er ikke lysere end de andres.

Han blev født i Moskwa 1822, var søn af en fattig adelsmand, der ikke kunde gi ham nogen pengeunderstøttelse udover hans temmelig tarvelige opdragelse. Han saa sig derfor tidlig nødt til at ta en plads i et af ministerierne. Man kan ikke tænke sig et menneske, der var mindre egnet til at sidde muret til en kontorkrak end den unge Dostojewskij; uregelmæssig, impressionabel til sygelighed, fintfølende og prippen, uden modstandskraft ligeoverfor sine indskydelser, hensynsløs idealistisk og allerede med hele sin sjæl tørstende efter literær berømmelse opfyldte han kun daarligt de pligter, hans stilling forlangte af ham. Det varede derfor ikke længe, før han (efter opfordring) maatte ta sin afsked. Fra nu af opgav han embedskarrieren og ofrede sig helt og holdent tilliteraturen. Han var ikke mere end 23 aar gammel, da kort tid efter (1845) hans første bog »Fattige folk« udkom.

Bogen gjorde lykke; selv de mest kræsne kritikere havde kun ros at udtale. Men saa begyndte den tragiske skjæbne, der hviler over de russiske digtere, at gjøre sig gjældende.

Dostojewskij forsvinder fuldstændig fra skuepladsen for mange aar.

Hermed hænger det sammen paa følgende maade: En vis Petraschewskij havde i forening med nogle yngre videnskabsmænd og forfattere, hvoriblandt D., stiftet et slags politisk selskab, hvis formaal var at virke for livegenskabets ophævelse og indførelsen af en bedre og mere retfærdig retspleie. Selskabet havde ingen lighed med de senere nihilistiske klubber, dets program var meget naivt og holdt i det abstrakte; man vilde »i tale og skrift virke for udbredelse af kjærlighed til næsten og bringe menneskene til sandheds erkjendelse«. Keiser Nikolai fandt imidlertid ikke saadanne bestræbelser uskadelige. En god dag blev alle foreningens medlemmer arresterede, stillede for en krigsret og en og tyve i tallet dømte til døden. I sidste øieblik efter iagttagelsen af alle formaliteter, som gaar forud for en henrettelse, oplæstes for de dømte en keiserlig ukas, som skjænkede dem livet, underkastende dem forskjellige andre straffe. For Dostojewskijs vedkommende blev dommen forandret til 12 aars tvangsarbeide, en termin, der dog senere forkortedes næsten til det halve. Efter at ha udstaaet sin straf, maatte han et aar eller totjene som menig soldat i Sibirien og blev siden forfremmet til officer af den milde keiser Alexander II, som endogsaa tillod digteren, hvis helbred nu var meget svag og hvis tanker var bleven spage, at vende tilbage til Rusland og efter et halvt aars forløb ta ophold i Petersburg. Sygelig som han var indgav Dostojewskij snart en ansøgning om afsked fra militærtjenesten og begyndte atter sin literære virksomhed, skjønt med en noget forandret retning. Forvisningen til Sibirien havde gjort ham »ædru«.Thor Lange: Dostojewskij. (Ude og Hjemme 19de Aug. 1883.)

Dostojewskijs »ædruelighed« bestod i resignation. Han opgav ikke haabet om reformer, men han troede ikke længere paa deres virkeliggjørelse ved demokratiske midler. Hans politiske overbevisning blev nærmest, hvad man i forrige aarhundrede kaldte »den oplyste despotisme«; han troede endnu paa revolutionernes nødvendighed, men mente, at initiativet maatte komme fra oven, om ikke alt skulde gaa tilgrunde i et kaotisk anarki. Alexander II's løfterige tronbestigelse styrkede ham vel i disse meninger.

Men i sin kunst var og blev Dostojewskij demokrat, han viser det i valget af sine emner, han viser det i sin socialistiske menneskekjærlighed. Hans øie er ikke opladt for de lyse og glade sider i menneskelivet, hans syn drages mod elendigheden og ulykken. Hans varme hjerte er fuldt af medlidenhed med hele menneskeheden, men mest med de ulykkelige, de fattige og de undertrykte, med trællearbeiderne ogtjenestefolk, med skjøgerne, med forbryderne og de svage. Han har loddet fattigdommens afgrund til bunden, har fordybet sig i dens mest pjaltede elendighed, ikke veget tilbage for dens uluftede værelser eller de mørke, stinkende smug, hvor den mylrer i de hæsligste og mest frastødende former. Med en fabelagtig illusorisk magt maner han frem for os billeder, hvis

uhyggelighed forfølger os i vore drømme. Hans romaner er i regelen usandsynlige, hans pathologiske helte utrolige, hentede fra en verden, som vi ikke kjender og ikke kan kontrollere; men det hele er fortalt med en hallucinatorisk kraft, der bringer os til at glemme sammenligningen med virkeligheden.

Overalt, selv hos den frækkeste last, finder han med sin varme sympathi det menneskelige element, og trods hans religiøsitet paatvinger hans romaner os en fatalisme, der ophæver retfærdigheden, der var grundet paa læren om den fri vilje, og indsætter kjærlighed og mildhed mod alle, fordi vi ikke forstaar, at nogen har det ondt efter fortjeneste.

Var Dostojewskij i sine romaner paa den ene side demokratisk, var han paa den anden national. I modsætning til Turgenjew stillede han sig fiendtlig mod al europæisk indflydelse, han var en lidenskabelig Russer og troede med en religiøs mystik paa Ruslands mission. »Stjernen over Vesteuropa daler, de vestlige landes kultur er raadden og smulrer hen; snart styrter den sammer. Men fra Rusland skal gjenfødelsen komme; det russiske »almenmenneske« er kaldet tilat herske over jorden, thi kun han er ydmyg af hjertet.« — Hvor meget der kan være at indvende mod disse besynderlige anskuelser, kan det dog ikke nægtes, at Dostojewskij kjender sit fædreland bedre end Turgenjev.Thor Lange ib. Og det er vel ogsaa denne omstændighed, som maaske har givet ham en endnu større plads blandt hans landsmænd end hans store medbeiler, hvem de ofte bebreidede, at han var en fremmed iblandt dem.

***

Man eftergav Dostojewskij en del af hans straf, men man kunde ikke gjengive ham hans knækkede helbred og hans brudte ungdomskraft. Hans triste livsbane endte efter mange aars sygdom og mange epileptiske anfald i januar 1881. »Dyb og almen blev sorgen over Dostojewskijs død,« skriver Thor Lange. »Hans begravelse var noget af det mest storartede, Petersburg længe havde seet. Repræsentanter fra alle samfundsklasser, folk af de mest forskjellige retninger, medlemmer af statsraadet side om side med den forsjuskede russiske student, hver af dem alle hædrende det billede, han personlig havde dannet sig af den afdøde, fulgte bagefter en kiste, som midt i den koldeste vintertid var skjult under et bjerg af kostbare kranse, levende blomster, ofrede af en storfyrste og en storfyrstinde ligesaavel som af den fattige embedsmand og den halvvoxne gymnasiast. Uden indblanding frapolitiets side og næsten uden ledsagelse af beredne gendarmer vandrede den store, tause sørgeskare af flere tusen mennesker langsomt ud af byen til det stille Alexander-Newskij kloster, hvor digteren lagdes til hvile.«

***

Nærværende fortælling er oversat fra fransk efter tidsskriftet »La Revue contemporaine«, hvor følgende oplysninger om dens tilblivelse meddeles: Krotkaja ɔ: den milde, den elskelige. Fortællingen er bleven offentliggjort i »Forfatterens dagbog«, et periodisk skrift, som Dostojewskij var eneste redaktør af. Forfatteren beder undskylde, at han fylder et helt nummer med denne fortælling istedetfor med tidsskriftets sædvanlige indhold. Han tilføier, at ideen til Krotkaja formelig har forfulgt ham, og at han har brugt hele maaneden til at skrive den.

Gerhard Gran.

Krotkaja,

fantastisk fortælling.

Først et par ord til indledning. Jeg kalder min fortælling fantastisk, men jeg anser den alligevel for virkelig i allerhøieste grad. Det er bare formen, som er fantastisk, og det er kanske ikke unødvendigt at forklare, hvorfor.

Det er ikke en historie; — det er heller ikke simple notiser. — Tænk Dem en ægtemand staaende ligeoverfor sin kones lig, der ligger udstrakt paa et bord. — Det er nogle timer efter hendes død: hun havde kastet sig ud igjennem vinduet. Manden befinder sig i den største uro, han formaar endnu ikke at samle sine tanker. Han spadserer frem og tilbage i værelset og samler sin aandskraft for at forstaa, hvad der er skeet, »for at koncentrere

sine tanker paa et eneste punkt«. Han er en uhelbredelig hypokondriker, en af dem,som tænker høit. Og saa taler han til sig selv, fortæller sig selv alt, og forsøger at gjøre sig det forklarligt. Trods den tilsyneladende følgerække i hans ord, modsiger han sig dog ofte, baade logisk og i følelserne. — Og han taler sin egen sag og anklager sin kone; han fortaber sig i biting, der røber en tankens og hjertets raahed, men paa samme tid en dyb følelse. — Lidt efter lidt er det virkelig, som det lysner for ham, og det lykkes ham »at koncentrere sine tanker paa et eneste punkt«. — Den kjæde af erindringer, som han fremmaner, fører ham uimodstaaelig til sandheden, og denne sandhed beroliger hans aand og hjerte. Tilslut taber fortællingen fuldstændig den karakter af uorden, som herskede i begyndelsen. — Sandheden staar klart og tydelig for den ulykkelige.

Det er sujettet. — Den afbrudte og forvirrede fortælling varer naturligvis i flere timer: han henvender sig snart til sig selv, snart til en usynlig tilhører, snart til en dommer. Det er saaledes, det gaar for sig i virkeligheden. Dersom en stenograf havde kunnet høre denne mand og notere alt, hvad han havde sagt, saa kan det nok hænde, at fortællingen var blevet mere ujævn, mindre gjennemarbeidet end hos mig, men detpsykologiske, tror jeg, var blevet det samme. Hvad jeg anser for fantastisk i denne fortælling, er altsaa kun den forudsætning, at der har existeret nogle stenografiske notiser, som jeg senere har ordnet. Denne fremgangsmaade er paa en vis maade ikke ny: Victor Hugo har f. ex. brugt næsten den samme metode i sit mesterværk »En dødsdømts sidste dag«; han har vistnok ikke indført nogen stenograf, men har tilstedet en endnu større umulighed, idet han forudsætter, at en dødsdømt har ro til at nedskrive sine tanker den sidste dag, den sidste time, ja det sidste minut, han lever. — Men havde ikke Victor Hugo skabt denne fantastiske forudsætning, vilde det mest realistiske, det sandeste af alle hans værker ikke existere.

I

Ja saalænge hun endnu er her, kan det altid gaa: jeg kan da nærme mig hende og se paa hende hvert øieblik. Men imorgen? man vil ta hende fra mig, ... hvad skal jeg da gjøre .... ganske alene? Nu er hun i dette værelse, udstrakt paa disse to borde; imorgen er kisten færdig; .... en hvid kiste; .... hvid .... Det er forresten ikke det, det kommer an paa .... Jeg gaar og jeg gaar og jeg gaar .... men jeg vil forstaa. .... Nu er det sex timer, siden jeg begyndte med at ville, ... men jeg kan ikke koncentrere mine tanker paa et bestemt punkt. ... Men det er, fordi jeg bestandig gaar og aldrig kan staa stille .... Naa .... hvorledes var det nu, det gik for sig? .... lad os ta det iorden: Mine herrer, jeg er ikke nogen romanforfatter, ser De, men hvad gjør det til sagen? jeg skal fortælle det, saaledes som jeg forstaar det. .... Aa .... jeg forstaar alt, altfor godt; .... det er min ulykke.Naa .... altsaa .... hvis De vil vide det, saa begynder vi med begyndelsen: hun kom altsaa til mig et par gange for at pantsætte nogle smaating; hun skulde ha penge til et avertissement i Golos, for at anbefale sig som guvernante hos en familie eller gi timer i hjemmet o. s. v. .... Det var ganske i begyndelsen, jeg lagde ikke mærke til hende, hun kom som de andre, og alt gik for hende som for de andre. Saa begyndte jeg at bli opmærksom paa hende. Hun var slank, blond, over middelshøide. Hun var generet ligeoverfor mig, det var, ligesom hun skammede sig over noget; jeg tænker, hun var vel saan med alle, som hun ikke kjendte; hun kunde vel ikke se mennesket i mig, men bare pantelaaneren. Saasnart hun havde faat sine penge, gik hun sin vei. — Altid taus. — De andre snakker og tigger og prutter for at faa mere; — hun, nei .... hvad man gav hende .... nu mister jeg traaden igjen .... naa, nu har jeg det — hendes panter vakte strax min opmærksomhed: nogle forgyldte øreringer, en elendig liden medaljon: det var ikke værd 20 kopek tilsammen. Hun vidste det godt, men man kunde se paa hende, hvor kjær disse gjenstande var hende; det var ogsaa hele hendes fædrene og mødrene arv, det fik jeg vide senere.En eneste gang tillod jeg mig at smile, da jeg saa, hvad hun bragte mig. — Ja det vil sige .... jeg pleier ikke at gjøre saant; jeg er gentleman med mine kunder: faa ord, høflig, streng. Men engang vovede hun at komme med en stump, bogstavelig talt en stump af en skindtrøie — da kunde jeg ikke holde mig, og jeg lod mig forlede til at gjøre en liden spøg ....

Naa — hvilken rødme! Hendes øine er blaa, store, tænksomme, — hvor de gnistrede! — Men ikke et ord: hun tog sin fille og gik. Da var det især, jeg blev opmærksom paa hende, jeg faldt hen i tanker over det .... det var ganske besynderligt ....

Ja jeg har endnu et ganske bestemt indtryk .... det vil sige hovedindtrykket, — grunden til alt: hun var forfærdelig ung, saa ung, at man ikke vilde ha anslaaet hende til mere end 14 aar. Hun var alligevel 16, mindre 3 maaneder. — Det var forresten ikke det, jeg vilde sige; — det er ikke det, det kommer an paa.

Hun kom igjen den næste dag.

Senere har jeg faat at vide, at hun var gaaet til Dobronravoff og Mozer med skindtrøien sin, men de tar ikke imod andet end guld; de svarte hende ikke engang. — Jeg har engang tat enkamé af hende, som ikke var værd to danske skilling, og da jeg senere tænkte paa det, blev jeg forbauset over at ha gjort det: jeg tar heller ikke andet end ting af guld og sølv, — men af hende har jeg tat en kamé —? — hvorfor? Det var anden gang, min tanke beskjæftigede sig med hende, det husker jeg.

Den følgende dag, det vil sige da hun kom fra Mozer, bragte hun et cigarmundstykke af rav, noget ruskomsnusk, som kunde gaa an for en liebhaber, men som ikke havde noget værd for mig; for hos os er det bare guld. Jeg modtog hende strengt i betragtning af hendes meningsløse opførsel den foregaaende dag.

Min strenghed bestaar i at modta folk med kulde. Da jeg alligevel gav hende to rubler, kunde jeg ikke holde mig fra at sige: »men det er bare for Deres skyld; Moser vil ikke gi Dem noget for saant.« Og jeg lagde især vægt paa dette »for Deres skyld«, — netop i en bestemt hensigt. Det var lumpent gjort. Da hun hørte dette »for Deres skyld«, rødmede hun igjen, men hun sagde ikke noget, hun kastede ikke pengene, hun tog dem med sig. — Det er fattigdommen! Og slig, som hun rødmede! Jeg forstod, at jeg havde saaret hende. Og da hun gik ud,spurgte jeg mig selv pludselig: »er denne triumf værd to rubler?«

Jeg husker det godt, det var netop det spørgsmaal, jeg gjorde mig selv: »Er det værd to rubler, er det det?« — Og jeg lo, da jeg svarte ja paa det spørgsmaal. — Jeg var glad dengang. Men jeg handlede ikke saaledes paa grund af nogen slet følelse; jeg gjorde det expres, med hensigt; jeg vilde prøve hende, for der begyndte at opstaa nogle nye tanker i min hjerne. — Det var tredie gang, at jeg kom til at tænke paa hende.

Naa — fra det øieblik var det, det egentlig begyndte. Jeg skaffede mig underretning om hendes liv, hendes stilling, — og jeg ventede utaalmodig paa, at hun skulde komme igjen.

Jeg havde det paa en følelse, at det ikke vilde vare længe. — Saa kom hun en dag, og dengang talte jeg høfligt og venligt til hende. Jeg har faat en god opdragelse, og jeg ved nok, hvorledes jeg skal opføre mig .... hm! .... Jeg forstod dengang, at hun var god og elskværdig. De gode og elskværdige gjør ikke lang modstand, og selv om de ikke aabner sit hjerte for Dem, er det dog umuligt for dem at undgaa en konversation. De er korte i sine svar, men de svarer dog, og jo længere De holder paa, desto mereopnaar De, hvis De ikke gir Dem. Hun lod mig naturligvis ikke komme nogen vei denne gang. Det var først senere, da jeg havde faat vide historien om Golos og alt det andet.

I denne tid holdt hun paa at avertere af alle kræfter: i begyndelsen var det fint, naturligvis: »en guvernante .... vil ogsaa i tilfælde være villig til at forlade hovedstaden ....; reflekterende behage at sende betingelserne ....«; senere: »vil gaa ind paa alle betingelser; vil gi timer eller være selskabsdame; vil bestyre huset, ... pleie en syg — udføre syarbeide o. s. v. o. s. v.«, saan som der pleier at staa i avertissementer. Det kom naturligvis ikke paa éngang, — men hver ny gang brugte hun stærkere udtryk, og tilslut søgte hun i sin fortvivlelse kun »arbeide for brødet«. — Nei, hun fik ingen plads.

Jeg bestemte mig da til at prøve hende en sidste gang: jeg tog pludselig dagens Golos, og jeg viste hende et avertissement: »En forældreløs ung pige søger plads som guvernante for smaabørn, helst hos en ældre enkemand. Kan være til hjælp i huset.«

»Ser De dette avertissement? avisen er for imorges, men jeg er sikker paa, atvedkommende vil ha sin plads iaften. — Saaledes er det, man skal skrive avertissementer.«

Hun rødmede atter, atter flammede hendes øine; hun vendte ryggen og gik.

Det likte jeg godt. Jeg var næsten sikker paa hende og var ikke bange for noget: der var ingen, som vilde ta

hendes cigarmundstykker; hun havde ikke flere heller. Hun kom igjen tre dage senere, ganske bleg og bestyrtet. — Jeg skjønte, at der maatte være hændt noget, — og det var der ogsaa. Jeg skal strax sige, hvad der var hændt; men først vil jeg fortælle, hvorledes jeg pludselig kom til at vise mig chic og derved kom til at staa i en vis nimbus. Det var en idé, som kom aldeles uforvarende over mig .... Nu skal De høre.

Hun kom med et billede af den hellige jomfru (det kostede hende at bringe det) .... hør nu efter! Hør. Nu begynder det først egentlig, før var det bare noget uklart rote .... Jeg vil huske alt, hver liden smaating, hver eneste detalj ....

Jeg vil bestandig koncentrere mine tanker, men jeg kan ikke faa det til .... aa, der har jeg det tydeligt, nu husker jeg alt ....

Mariabilledet .... Den hellige jomfru med Jesusbarnet; et familiebillede, — gammelt, — meden forsiring af forgyldt sølv .... »Det er sex rubler værd .... sex rubler er det værd.« Jeg ser, at billedet var hende meget kjært: hun pantsætter alt, rammen, forsiringen. Jeg siger til hende: »Det er bedre bare at ta forsiringen; billedet kan De ta med Dem igjen; — det behøves ikke.«

»Er det forbudt?«

»Nei, det er det ikke, men De kunde kanske selv ....«

»Naa ja, ta forsiringen af da.«

»Nei ved De, jeg tror ikke, jeg vil det; jeg hænger billedet blandt mine andre — sagde jeg efter betænkning — her under denne billedlampeDet er en russisk skik at sætte en tændt lampe over religiøse billeder. (jeg havde altid lampen tændt), — og saa kan De ta ti rubler.«

»Jeg behøver ikke ti rubler; gi mig fem, jeg skal sikkert løse det ind.«

»De vil ikke ha ti rubler. Billedet er det værd,« tilføiede jeg, idet jeg atter saa flammen i hendes øine. Hun svarte ikke. Jeg gav hende fem rubler.

»Man skal ikke foragte nogen .... Jeg har selv været i en slem stilling og værre end det, —og naar De nu ser mig i en saadan forretning .... Efter alt det, jeg har lidt, saa ....«

»De hevner Dem paa samfundet! — hvad?« afbrød hun mig pludselig med et smil, der paa engang var ironisk og naivt.

A ha! tænkte jeg, saan er hun altsaa, det er en kvinde med karakter, en emanciperet.

»Ser De,« sagde jeg, halvt spøgende, halvt nysgjerrig. »Jeg er en del af den kraft, som vil det onde, men gjør det gode.«

Hun saa paa mig med en opmærksomhed, hvori der var nogen barnlig nysgjerrighed:

»Vent! Hvad er det for en tanke, hvor har De den fra? Jeg har hørt den før ....«

»Det skal De ikke bry Deres hode med. Det er med de ord Mefistofeles forestiller sig for Faust. Har De læst Faust?«

»Ikke — opmærksomt.«

»Det vil sige, at De ikke har læst den. — Jeg ser endnu et ironisk smil paa Deres læber. — De maa ikke tro, at jeg er smagløs nok til at ville forskjønne min rolle som pantelaaner ved at gi mig ud for en Mefistofeles. En pantelaaner er en pantelaaner. Det er noget, alle ved.«

»De er rar .... ja det var ikke det ....«Hun holdt paa at sige, at hun ikke havde ventet at finde nogen belæst mand i mig, hun sagde det ikke, men jeg forstod, at hun tænkte det. Jeg havde vakt hendes nysgjerrighed i høi grad.

»Ja, ser De,« sagde jeg, »der er ikke den livsstilling, hvor man ikke kan gjøre godt. Ja, jeg taler ikke om mig, jeg kan vel ikke gjøre andet end ondt, men ....«

»Man kan ganske vist gjøre godt i alle stillinger,« svarte hun og søgte at gjennemtrænge mig med sit blik. »Ja i alle stillinger,« gjentog hun.

Aa jeg husker, jeg husker .... Hun var ung — denne fortryllende ungdom, hvis ansigt straaler af naiv og alvorlig overbevisning, naar den udtaler sine dybeste tanker, som om den vilde sige: se nu i dette øieblik, hvor jeg forstaar og trænger ind i tingen! — Og man kan ikke sige, at det er forfængelighed, saaledes som hos os, — nei det er bare, fordi hun tror paa betydningen af sine egne tanker, — det er overbevisningens ærlighed, og hun tror, at enhver maa ha den samme respekt for hendes tanker som hun selv. — Ja ærlighed, — for ærligheden er det, man bøier sig. — Og hendes ærlighed, det var noget ganske ualmindeligt!Jeg erindrer, jeg har ingenting glemt. Da hun gik, havde jeg fattet min beslutning. Den samme dag indhentede jeg mine sidste oplysninger, og jeg lærte hele hendes liv at kjende i dets enkeltheder. Hendes fortid fik jeg besked om af Lukeria, der tjente i hendes familie, og hvem jeg lidt før havde vundet for min sag. Hendes liv var helt tilbunds saa bedrøveligt, at jeg ikke forstaar, hvorledes hun under saadanne forholde kunde ha kraft til at le eller den evne til at være nysgjerrig, som hun havde vist, da hun talte om Mefistofeles. Men ungdommen! Det var det netop jeg tænkte dengang — med stolthed og glæde, thi jeg saa hendes sjæls noblesse i den kjendsgjerning, at Goethes tanke gnistrede i hendes øine, uagtet hun befandt sig paa kanten af en afgrund. Ungdommen er altid høimodig. Det er bare hende jeg taler om. Hovedsagen er, at jeg allerede betragtede hende som min, at jeg ikke tvilede paa min magt, — og der er en overmenneskelig nydelse i ikke at tvile, ved De.

Men hvor er jeg nu? Gaar jeg frem paa denne maade vil jeg aldrig komme til at koncentrere mine tanker .... hurtig, hurtig, min Gud, jeg forvilder mig, nu mister jeg traaden.

II

Hendes historie skal jeg fortælle i nogle faa ord, saaledes som jeg har lært den at kjende. Hendes fader og moder var død for længe siden; efter deres død kom hun til at bo hos sine to tanter, to uordentlige mennesker, for ikke at sige noget mere. Den ene var enke og bebyrdet med en talrig familie (sex børn, det ene mindre end det andet), den anden en gammel jomfru, et daarligt menneske. Beggeto daarlige mennesker. Hendes fader, der var i statens tjeneste, simpel kopist, hørte kun til den personlige adelLitschni dvorjanine — personlig adel, der var knyttet til posten og ikke arvelig.; — det likte jeg godt. For jeg hørte til en høiere klasse, exkaptein i den russiske arme, arveadel, uafhængig etc. Og hvad min pantelaanerforretning angaar, saa kunde ikke tanterne have noget imod den. Tre aars trældom hos tanterne— og alligevel havde hun fundet udvei til at ta sine examiner, det ubønhørlige daglige stræv hindrede hende ikke fra at ta examiner. Det beviser, at hun sigtede høit og nobelt. Og jeg — hvorfor vilde jeg gifte mig? Der er ikke spørgsmaal om mig forresten .... det er ikke det, det kommer an paa ....

Hun underviste tantens børn, hun lappede tøi, ja hun skurede endogsaa gulvene, skjønt hun var daarlig for brystet. De slog hende, de undte hende ikke maden, og tilslut forsøgte de at sælge hende. Isch! Jeg springer over de væmmelige enkeltheder. Senere har hun fortalt mig alt omstændeligt. En tyk kolonialhandler i naboskabet havde skaftet sig besked om hele hendes liv. Det var ikke en ganske simpel kolonialhandler, han eiede to varelagere. Denne kjøbmand havde allerede gjort det af med to koner, og han søgte nu efter en tredie. Han mente at have fundet hende: »Elskværdig, vant til fattigdom, — det er en moder for mine børn,« sagde han til sig selv.

Han havde virkelig børn. Han vilde gifte sig med hende og indledede forhandlinger med tanterne. Han var femti aar gammel. Hun blev aldeles forfærdet. Under disse omstændigheder var det, hun kom til mig for at skafte penge tilavertissementerne i Golos. Hun bad sine tanter om tid til at betænke sig. De tilstod hende en ganske kort tid. Men man plagede livet af hende; som et omkvæd lød det om hende: »Vi har knapt nok til os selv, her er sandelig ikke noget til at føde andre paa.« Jeg kjendte allerede før alle disse omstændigheder, men det var først denne morgen, jeg fattede min beslutning. Om aftenen bringer kolonialhandleren hende for 50 kopek i bonboner; hun er sammen med ham. Jeg kalder Lukeria ud fra kjøkkenet, og jeg beder hende ganske sagte sige, at jeg venter udenfor, og at jeg har noget vigtigt at meddele hende. Jeg var meget fornøiet med mig selv. Jeg var idetheletaget

forfærdelig fornøiet med mig selv hele den dag.

Udenfor, ved porten, erklærede jeg hende i Lukerias nærværelse, at jeg havde den ære og den lykke o. s. v.

For at forklare hende min opførsel og for at berolige hende, sagde jeg: »De har at gjøre med en mand, som mener det ærligt, og som ved, hvorledes De har det.« Og jeg løi ikke, for jeg mente det ærligt. Naa ja, det er ikke noget at snakke om. Jeg fremførte mit andragende i udtryk, der ikke blot var passende, saaledes som envelopdragen mand taler, men jeg var original, og det var hovedsagen. Kan der være noget galt i at sige det? Jeg vil retfærdiggjøre mig, jeg pligter at fremføre alt for og imod, og jeg gjør det. Jeg har mange gange med velbehag tænkt paa det, skjønt det var dumt: Jeg tilstod hende, uden skam, at jeg havde faa talenter og en ganske almindelig forstand, at jeg ikke var saa svært elskværdig, at jeg var en godtkjøbsegoist (jeg husker godt det ord, jeg havde lavet det paa veien og var meget vel fornøiet med det) .... og at jeg kanske havde mange ubehagelige egenskaber i alle henseender. Det var ikke uden en vis stolthed, jeg kom med alt dette. De ved selv, hvorledes man siger den slags ting. Jeg var naturligvis ikke saa smagløs, at jeg bagefter kom med en liste over mine dyder; jeg sagde for exempel ikke: »Har jeg ikke det og det, saa har jeg ialfald det og det.« Jeg saa, at hun var bange, men jeg hjalp hende ikke; tvertimod; jo mere hun skjalv, des mere gav jeg paa. Jeg sagde hende rent ud, at hun vilde ikke komme til at dø af sult, men at hun ikke maatte gjøre regning paa fine kjoler eller paa theater og baller, medmindre jeg senere engang i fremtiden skulde naa mit maal. Jeg blev strengere, jo længere jegtalte. Tilslut tilføiede jeg, ligesom rent tilfældigt, at naar jeg havde indladt mig paa at blive pantelaaner, saa var det kun under visse omstændigheder og i en ganske bestemt hensigt. Jeg havde ret til at tale saaledes: omstændighederne og hensigten var der virkelig.

Ja hør nu, mine herrer! Ingen har havt større afsky for pantelaanerforretninger end jeg, men skjønt det er latterligt at staa og tale mystisk til sig selv, saa vil jeg alligevel sige det, for det var sandt, at jeg hevnede mig paa samfundet. Det var sandt, sandt, sandt! saa det var uretfærdigt af hende at gjøre nar af mig, da hun talte om, at jeg hevnede mig paa samfundet.

Men hvis jeg havde svaret hende lige til: »Ja vel, jeg gjør det, jeg hevner mig paa samfundet,« saa vilde hun ha leet af mig, og det vilde ogsaa ha været meget latterligt. Noget andet var det at gjøre svage antydninger, at udkaste en enkelt mystisk sætning, — det kunde kanske tænde hendes fantasi. Og jeg frygtede desuden ingenting dengang. Jeg vidste godt, at den tykke kolonialhandler i alle fald maatte være hende endnu mere foragtelig end jeg, og at jeg stod for hende som et slags frelsende engel der i porten; det følte jeg. Aa, naar det gjælder at føle nogetlumpent, er man altid gløg .... Men var det saa lumpent alligevel? Kan man dømme en mand i et saadant tilfælde? Jeg elskede hende jo dengang allerede.

Vent! Jeg sagde hende naturligvis ikke et ord om mine fortjenester; tvertimod. Aa — tvertimod: »Det er mig, som skylder Dem alt og ikke omvendt.« Jeg sagde det ganske høit, det kom mig i munden. Det var kanske dumt, for jeg saa, hun rynkede panden. Men alt i alt havde jeg vundet alligevel; — nei vent lidt .... siden jeg engang skal røre op i dette svineri, saa lad mig tage alt med: jeg stod og strammede mig op, jeg ved ikke, hvad der gik af mig: »Du er høi og slank,« sagde jeg til mig selv, »du har en god opdragelse, og du er, uden at rose dig selv, ganske vakker.« .... Saanne tanker var det, som for gjennem mit hode ....

Hun svarte naturligvis ja der paa stedet. Men .... men jeg maa tilføie, at hun betænkte sig noksaa længe, før hun svarte ja. Hun var saa tankefuld, saa tankefuld, at jeg fik tid til at sige: »naa?« og da det varede endnu længere, kunde jeg ikke tilbageholde et: »naa da?«

Hendes søde lille ansigt var saa alvorligt, at man kunde læse hendes sjæl i det. Og jeg holdtpaa at føle mig fornærmet. »Er det muligt,« tænkte jeg, »at hun kan betænke sig mellem mig og kræmmeren?« Aa, dengang forstod jeg endnu ikke! jeg forstod ingenting, ikke det allerringeste! Jeg har ikke forstaaet nogenting før idag! Jeg husker, at da jeg gik bort, kom Lukeria og sagde til mig ihast: »Gud velsigne Dem, herre, som tar vor kjære frøken. Men sig ikke noget til hende, hun er stolt!«

Stolt — gjerne det, — jeg liker stolte damer; det er dem, som er mest værd, naar man først engang er sikker paa

at ha erobret dem. Aa, hvor usle vi mænd er, og ubehændige! Hvor fornøiet jeg var med mig selv! Forestil Dem, at mens hun stod der under porten, tankefuld, og endnu ikke havde svaret ja, forestil Dem, at jeg med forbauselse læste denne tanke i hendes ansigt: »Naar jeg bare har ulykke at vente i begge tilfælde, hvorfor skulde jeg da ikke foretrække den tykke kræmmer, forat han kunde komme fuld hjem en dag og slaa mig ihjel?«

Ja, hvad tror De? Kunde hun ikke ha en saan tanke?

Jo; men nu skjønner jeg ikke et ord af det hele! Jeg sagde, at hun kunde ha en saan tanke: Hvad vil være den største ulykke? Hvadvil være det værste, enten kjøbmanden eller Goethes aagerkarl? Det er spørgsmaalet! .... Hvilket spørgsmaal? Forstaar du ikke det nu engang, ulykkelige! Se der ligger svaret, — der paa bordet .... Men, jeg gjentar det, det er ikke mig, det kommer an paa .... Er jeg ogsaa paa nogen maade aarsag i det, — ja eller nei?

Jeg kan ikke svare. Det er bedre at gaa og lægge sig, jeg har ondt i hovedet.

III

Jeg har ikke sovet. Hvorledes skulde jeg kunne sove? Blodet banker i mine tindinger. Jeg vil begynde paa igjen, hvor uhyggeligt det end er.

Aa ja, det var ikke bedre, det jeg drog hende bort fra .... Hun maatte føle det og kunne dømme min handling retfærdigt ....

Der var flere betragtninger, som førte mig til dette ægteskab; jeg tænkte f. ex. paa, at jeg var 41 aar gammel, og at hun var 16, og følelsen af denne forskjel fortryllede mig. Det var en behagelig, en meget behagelig bevidsthed.

Jeg vilde helst holde bryllup paa engelsk, med to vidner (den ene Lukeria), og derpaa stige ind i en wagon og drage til Moskou, hvor jeg netop havde forretninger, og hvor det var meningen at bli et par uger. Hun satte sig imod det, hun vilde ikke, og jeg blev nødt til at gaa oghilse paa hendes tanter med al mulig høitidelighed. Jeg gav endogsaa kvindfolkene 100 rubler hver og lovede dem flere; men det sagde jeg ikke til hende for ikke at ydmyge hende med saanne sjofle smaatterier. Tanterne skinnede som soler af venlighed. Man talte om medgiften: hun eiede intet, næsten bogstavelig talt intet, og hun vilde ikke tage noget med sig fra huset. Det lykkedes mig tilslut at gjøre hende forstaaeligt, at det var umuligt ingen medgift at bringe, og jeg fik istand en medgift, — hvem ellers skulde ha gjort det? Men det er ikke mig, det kommer an paa ....

Jeg fik hende til at gaa ind paa flere af mine meninger, for at hun kunde vide, hvor hun havde mig, ialfald. Jeg tror næsten, jeg forhastede mig. Hovedsagen er, at hun i begyndelsen var om mig bestandig; hun kom for at møde mig hver eneste dag, og hun fortalte mig hele sit liv; — hun var aldeles borte i sine erindringer, naar hun med sin søde, uskyldige stemme plaprede ud om alle ting fra sin barndom og sin ungdom i det fædrene hus, og kom med anekdoter om sin far og mor. Jeg slog koldt vand i blodet paa hende. Det var en idé, jeg havde. Jeg svarede paa hendes henrykkelse med en taushed, der ganske vist var velvillig .... men hun fik hurtigt en følelse afafstanden mellem os og den gaade, jeg gjemte paa. Og jeg, — jeg gjorde alt for at faa hende til at tro, at jeg var en gaade! Det er for at spille den gaadefulde, at jeg har gjort alle disse dumheder! først strengheden: det var med mit strenge ansigt, at jeg førte hende ind i mit hus. Mens vi flyttede, lavede jeg et helt system. Og dette system opstod aldeles uvilkaarlig i min hjerne. Jeg kunde ikke gjøre andet, denne maade at være paa tvang sig ind paa mig med uimodstaaelig kraft. Ja, hvorfor skulde jeg bagtale mig selv? Det var et fornuftigt system. Nei, hør efter; dersom De vil dømme en mand, saa maa De sætte Dem ind i hans sag .... Hør nu!

Hvorledes skal jeg begynde? Det er meget vanskeligt. Vanskeligheden fødes, idet jeg forsøger at retfærdiggjøre mig. Nu, ser De, ungdommen foragter penge, naturligvis; og jeg priste og holdt lovtaler over pengene; jeg holdt paa med det i den grad, at hun tilslut tiede stille. Ungdommen er høimodig — ikke sandt? den ungdom, som der er noget med idetmindste, er høimodig og hidsig og ikke meget tolerant; strax der er noget, den ikke liker, er den rede med sin foragt. Men jeg ønskede storhed, hjertets storhed, storhed i hver eneste hjertets mindste svingning. Jegvælger et ganske simpelt exempel: Hvorledes kunde jeg forsone pantelaanerforretningen med en saadan

karakter? Jeg gjorde naturligvis ikke nogen direkte hentydning til det, jeg vilde ikke ha udseende af at retfærdiggjøre min aager. Jeg experimenterede af stolthed. Jeg bragte næsten min taushed til at tale. Og jeg kan gjøre min taushed talende; jeg har ikke gjort andet hele mit liv. Jeg har oplevet dramaer i min taushed. Aa, hvor ulykkelig jeg har været! Al verden har kastet mig overbord — kastet mig overbord og glemt, og ingen, ikke en eneste en har hat anelse om, hvad de har gjort! Og nu begyndte denne unge, sextenaarige kvinde at samle op historier om mig; hun hørte det af lumpne mennesker, og hun indbildte sig, at hun vidste alt. Men hemmeligheden var alligevel skjult paa bunden af hendes mands bevidsthed! Jeg — jeg sagde ingenting, — jeg sagde aldrig noget, allermindst til hende — ingenting lige til igaar .... Hvorfor sagde jeg ikke noget? Af stolthed. Jeg vilde, at hun skulde ane, uden min hjælp og ikke efter nogle slubberters referater; jeg vilde, at hun selv skulde ane denne mand, og at hun skulde forstaa ham! Hensigten med at føre hende ind i mit hus var at opnaa hendes udelte agtelse; jeg vilde se hendebøie sig for mig og bede over mine lidelser .... jeg var det værd. Aa, jeg har altid været stolt, jeg har forlangt intet eller alt, og det er, fordi jeg ikke hører til dem, som gaar paa akkord, det er, fordi jeg vilde ha alt, at jeg var nødt til at handle saaledes. Jeg sagde ofte inde i mig: »forstaa mig og ha agtelse for mig!« De maa jo indrømme, at dersom jeg havde indladt mig paa forklaringer, dersom jeg havde gjort omveie, dersom jeg havde fordret hendes agtelse, — det vilde ha været at tigge hende om almisse ....

Forresten .... hvorfor skal jeg komme tilbage til dette?

Hvor dum jeg var, dum, dum, hundrede ganger dum! jeg erklærede hende kort, haardt (ja, haardt), — i to sætninger, at ungdommens høimod var en skjøn ting, men at den ikke var en halv kopek værd. Og hvorfor er ikke ungdommens høimod noget værd? Fordi det ingenting koster, fordi ungdommen besidder det, før den har levet. Alle disse gentile følelser er saa at sige bare egne for de første indtryk af livet. Kom til arbeide, saa faar vi se. Høimod, som ikke forlanger selvbeherskelse, er let. Ja selv at gi sit liv, koster saa lidet, eders opofrelser er ikke andet end blodet, som koger, ogoverstrømmende kræfter. I bare tørster efter handlingens skjønhed, siger I? Aa nei, det er nok ikke det. Forsøg paa en lang, vanskelig selvopgivelse i det skjulte, i al stilhed, bagvasket, — hvor der er megen opofrelse, men ikke det allerringeste ære, aa, I som straaler i Eders dyders sol, eller De, hvem man behandler som en slyngel, skjønt De er det bedste menneske paa jorden, forsøg engang et saant heltemod: aa I vil vige tilbage! Men jeg har levet under vægten af et saant heltemod hele mit liv ....

I begyndelsen kjæmpede hun med lidenskab; siden blev hun mere og mere stille og endte i absolut taushed. Hendes øine alene lyttede, mere og mere opmærksomme og store, — store af rædsel. Og — jeg saa et mistillidsfuldt, lukket, ondt smil ruge paa hendes læber. Hun havde det smil, da jeg førte hende ind i mit hus. Hun havde dengang ikke noget andet tilflugtssted.

IV

Hvem var det, som begyndte? Ingen. Det begyndte af sig selv, allerede meget tidligt. Jeg har fortalt, at jeg havde modtat hende med strenghed; de første dage var jeg imidlertid venligere. Under forlovelsen forberedte jeg hende paa, at hun vilde komme til at modta panterne og afgjøre laanene. Hun kom ikke med nogensomhelst indvending derimod (læg mærke til det!), ja hun gav sig endogsaa med iver til arbeidet ....

Bekvemmeligheden og møblementet blev staaende som før. To værelser, — en stor sal, der var delt i to af disken, og et kammer, der tjente os til soveværelse. Møblementet var tarveligt, endnu tarveligere end hos tanterne. Min billedramme befandt sig med sin lampe paa kontoret; i det andet værelse min boghylde med endel bøger og mit skrivebord. Nøglerne bar jeg. Seng,stole, borde. Jeg lod endvidere min forlovede forstaa, at husets udgifter, det vil sige mad til mig, hende og Lukeria (hvem jeg havde tat med mig), ikke maatte overstige én rubel2 kroner 85 øre. om dagen. »Jeg maa skrabe sammen en 30000 rubler i tre aar, hvis der skal være nogen mening i det.« Hun gjorde ingen modstand og jeg forøgede af mig selv udgifterne ved bordet med 30 kopek. Paa samme maade med theatret. Jeg havde sagt til min forlovede, at vi ikke vilde gaa i theatret; men senere bestemte jeg, at vi skulde gaa der en gang om maaneden, og at vi skulde kjøbe ordentlige pladser i parket. Vi gik der

sammen tre gange; vi saa »Lykkejagten« og »Perichole«, hvis jeg ikke husker feil, — naa ja, det kan nu være det samme .... Vi gik derhen uden at tale sammen, og uden at tale sammen gik vi derfra. Hvorfor sagde vi aldrig nogenting til hverandre?

I den første tid havde der ikke været nogen uenighed, men tausheden var der allerede.

Jeg husker, ... Hun sad og saa paa mig i smug, og da jeg la mærke til det, blev jeg endnu stummere. Det var fra mig, tausheden kom, og ikke fra hende .... En eller to gange gjorde hunet forsøg paa at trykke mig i sine arme. Men hendes henrykkelse var sygelig, hysterisk, og da jeg kun satte pris paa sande glæder, hvor der var gjensidig agtelse, modtog jeg disse kjærtegn med kulde. Og jeg gjorde ret i det: dagen efter disse udbrud kom der fornærmelser, eller ikke netop fornærmelser, men anfald af taushed og et mere og mere udfordrende væsen.

Ulydighed, — oprørskhed saa man i hendes ansigt. Men hun var magtesløs. Ja, hendes venlige ansigt blev mere og mere udfordrende. Jeg begyndte at by hende imod. Aa jeg har studeret det. Hun var ganske vist ofte ude af sig af sorg .... Hvorledes skal man ellers forklare, at hun, der netop kom ud af et elendigt hul, hvor hun vaskede gulvene, saa hurtigt fik væmmelse for et andet fattigt hjem?

Hos os var det ikke netop fattigdom, det var økonomi, og naar det gjaldt, tillod jeg endogsaa luxus, f. ex. til linned og til antræk. Jeg havde altid tænkt, at en soigneret ægtemand maatte behage en kvinde. Forresten havde hun ikke noget imod fattigdommen, det var mod gjerrigheden. Vi havde ganske vist hver vort forskjellige maal og en stærk karakter. Hun negtede pludselig at gaa i theatret oftere, og det ironiske dragom munden blev dybere .... Og jeg, min taushed voxede og voxede ....

Har jeg ikke lov til at retfærdiggjøre mig? Det mørke punkt var pantelaanerforretningen, ikke sandt? Jeg vidste godt, at en kvinde paa sexten aar ikke kan bøie sig i fuldstændig lydighed mod en mand. »Kvinden er ikke original«, det er et axiom; og det staar for mig som et axiom den dag idag. Det gjør ikke noget til sagen, at hun ligger her i dette værelse, en sandhed er en sandhed, — Stuart Mill selv kan ikke rokke det. Og den kvinde, som elsker, — den kvinde, som elsker! selv lasterne, selv forbrydelserne forguder hun hos den elskede. Han vil ikke selv kunne finde saa mange undskyldninger for sine egne feil, som hun. Det er høimodigt, men det er ikke originalt. Det er denne mangel paa originalitet, som har ødelagt kvinderne. Og jeg gjentar det: hvad beviser det, at hun ligger her paa dette bord? Er der noget originalt i det kanske?

Aa, aa!

Hør efter! Dengang var jeg næsten sikker paa hendes kjærlighed, hun var om mig bestandig, hun kastede sig om min hals, — var det ikke, fordi hun elskede eller vilde elske? Jo det er netop sagen, — hun nærede en brændendelængsel efter at elske, hun søgte kjærlighed, og min ulykke var, at jeg ikke havde begaaet nogen forbrydelse, som hun kunde forherlige. De siger »pantelaaner« og alle siger »pantelaaner«; naa og hvad saa? det var ikke uden grund, at en af de høimodigste mennesker, som lever, blev pantelaaner. Ser De, mine herrer, der er tanker .... hvad jeg vilde sige .... der er tanker, som vilde bli ganske forfærdelig dumme, hvis man udtrykte dem ved ord .... Jeg vilde bli rød. Og hvorfor? Ikke for nogenting. Fordi vi allesammen er nogle uslinger, som ikke taaler at høre sandheden. Hvor er jeg henne? .... Jeg sagde netop: »en af de høimodigste«; ja det kan gjerne være, det er latterligt, men det er sandt, det var sandt, — den rene sandhed. Ja, jeg havde ret til at sikre min fremtid dengang og til at grunde denne forretning: »I mennesker, I har stødt mig fra Eder; I har jaget mig med Eders tause foragt; paa mine lidenskabelige længsler har I svaret med en dødelig fornærmelse, som tynger paa hele mit liv. Jeg havde altsaa ret til at bygge op en mur mellem Eder og mig, ret til at samle disse 30000 rubler og at ende mit liv i en krog, paa Krim, ved bredden af det sorte hav, paa et fjeld, midt mellem vinbjergene paa mine eiendomme, som jeghavde kjøbt for disse 30000 rubler, — først og fremst langt borte fra Eder, uden bitterhed mod Edtr, med et ideal i min sjæl og en elskende hustru ved min side, med min familie, om Gud vilde det saa, og med mit hjerte aabent for min næstes nød.«

Det var fornuftigt at beholde alt dette for mig selv, thi hvad kunde være dummere end at fortælle det til hende?

Og det var grunden til min stolte taushed, derfor var det, vi aldrig aabnede munden, naar vi var sammen. Hvad

skulde hun kunne forstaa? sexten aar, — et rent barn .... hvad kunde hun skjønne af mine forklaringer og lidelser? Hun var lige til, kjendte ikke til livet, havde sine tilfældige overbevisninger, lod sig let forblinde, hvad der ofte er tilfælde med varmhjertede mennesker ... Det værste af det hele var pantelaanerhuset (gjorde jeg da saa meget ondt der, og saa hun ikke, at jeg lod mig nøie med en moderat fortjeneste?) Aa — sandheden er forfærdelig her i livet! Hendes charme, denne himmelske mildhed, som hun var i besiddelse af, var et tyranni, et uudholdeligt tyranni for min sjæl, en tortur! Jeg vilde bagtale mig, om jeg forbigik dette, — elskede jeg hende ikke? Tror De ikke, at jeg elskede hende kanske?Hvem kan sige, at jeg ikke elskede hende? Aa ser De, det var en troløs ironi af skjæbnen og naturen! Vi er forbandede; det menneskelige liv er én stor forbandelse! Og mit mere end noget andet! Nu forstaar jeg min feiltagelse! .... Der var nogle uklare punkter .... Nei, alt var klart, min plan var klar som solen: »At lukke mig inde i en streng, stolt taushed, at negte mig enhver moralsk trøst. At lide i taushed.« Og jeg har udført min plan; jeg har ikke løiet for mig selv! Hun skal nok engang komme til at se, at her var høimod. Hun har ikke kunnet forstaa det nu, men naar hun engang opdager det, dersom hun nogensinde opdager det, saa vil hun skatte det ti gange høiere, og hun vil falde paa knæ og folde sine hænder. Det var min plan. Men nu har jeg glemt eller forbigaaet noget. Ingenting har lykkedes for mig .... men nok om det, nok ....

Hvem skal jeg nu bede om tilgivelse? Det er forbi .... tab ikke modet, mand! bevar din stolthed: det er ikke dig, som er den skyldige.

Jeg skal sige sandheden, — jeg er ikke bange for at se den lige i ansigtet: det var hende, som havde uret, det var hende!

V

De første uenigheder kom altsaa af, at hun vilde stelle med pengene uden kontrol, og at hun vilde gi altfor meget for de ting, der blev bragt som pant. Hun indlod sig to ganger i disput med mig om den ting. Jeg vilde ikke gi efter. Da var det, at kapteinsenken viste sig.

En gammel officersenke kom og vilde pantsætte en medaljon, som hun havde efter sin mand. En erindring, skjønner De. Jeg gav hende tredive rubler. Den gamle satte sig til at sukke og bad, at man endelig maatte passe paa hendes pant. Vi passede naturligvis paa det. Fem dage senere kommer hun igjen og ber om at faa bytte medaljonen med et armbaand, som neppe var 8 rubler værd. Jeg negter det naturligvis. Det er sandsynligt, at hun dengang saa noget i min kones øine, for hun kom igjen i min fraværelse, og byttet gik for sig.Jeg fik vide det samme dag: jeg optraadte med bestemthed og talte fornuftigt til hende. Hun sad paa sengen, mens jeg talte, hun saa ned paa gulvet og slog takten med fodspidsen, en manér, som hun ofte havde; hendes onde smil svævede paa hendes læber. Jeg erklærede hende derpaa med kulde, uden at tale høiere, at pengene tilhørte mig, og at jeg havde lov til at opfatte livet paa min maade. Jeg mindede hende om, at jeg havde sagt hende alt, dengang jeg førte hende ind i mit hus.

Hun sprang heftigt op fra sengen, ganske skjælvende, og tænk Dem, — i sit raseri mod mig gav hun sig til at stampe i gulvet. Et vildt dyr. Et anfald. Et vildt dyr, grebet af et anfald. Jeg kunde ikke røre mig af forbauselse. Jeg var ikke forberedt paa en saadan voldsomhed. Men jeg tabte ikke min fatning, og mindede med en rolig stemme om, at jeg for fremtiden forbød hende at blande sig i mine affærer. Hun lo mig lige op i ansigtet og forlod værelset. Hun havde ikke lov til at gaa ud eller at gaa nogetsteds hen uden mig, det var noget, vi var blevne enige om i forlovelsestiden. Jeg lukkede mit kontor og gik hen til tanterne. Jeg havde afbrudt enhver omgang med dem, fra jeg blev gift; vi gik ikke tildem, og de kom ikke til mig. Hun var kommet til tanterne før mig. De hørte paa mig med nysgjerrighed, gav sig til at le og sagde, det var godt gjort. Jeg var forberedt paa deres spot. Jeg kjøbte strax den yngste af tanterne for 100 rubler, 25 kontant. To dage efter kommer hun hjem til mig og siger: »En officer, som heder Efimowitsch, og som er en forhenværende regimentskammerat af Dem, staar bag det hele.« Jeg blev meget forbauset. Denne Efimowitsch var det menneske, som havde gjort mig mest ondt i hæren. En maaned iforveien var han uden at genere sig to gange kommet ind i mit hus under paaskud af at

ville sætte noget i pant. Jeg husker, at han paa sine visitter havde git sig til at le sammen med hende. Saa viste jeg mig, og jeg forbød ham, paa grund af vort bekjendtskab fra gamle dage, at sætte sin fod indenfor min dør. Jeg saa ikke noget mere i det dengang, jeg saa kun mandens uforskammethed. Og nu fortæller tanten mig, at de allerede har stevnemøder, og at det er en af hans veninder, en oberstenke Julia Samsonovna, som er deres mellemmand. »Det er der, Deres kone gaar.«

Jeg skal fatte mig i korthed. Den historie kostede mig 300 rubler. To dage efter sluttedevi handelen; det blev afgjort, at man skulde skjule mig bag en dør i naboværelset, saa at jeg kunde være tilstede og høre paa min kone og Efimowitsch ved første stevnemøde. Dagen før denne dag var der en scene mellem os, den varede ikke længe, men var meget oplysende for mig. Hun kom hjem om aftenen, satte sig paa sengekanten og saa ironisk paa mig, idet hun slog takt med foden paa tæppet. Jeg fik pludselig den tanke, at hun i disse sidste dage aldeles ikke havde været sig selv, hendes karakter var vrængt som en hanske: jeg havde for mig et væsen, der var hidsig og udfordrende, jeg vil ikke sige skamløs, men uharmonisk og lysten paa ufred. Hendes naturlige elskværdighed holdt hende dog endnu noget tilbage. Naar en saadan natur først blir oprørt, — selv om den overskrider enhver grænse, — føler man alligevel anstrængelsen, man føler, hvor vanskeligt den har for at overvinde sin naturlige hæderlighed og blyghed. Og det er grunden til, at saanne naturer gaar saa vidt, at man ofte ikke vil tro sine egne øine. Et fordærvet menneske vil altid gaa mere sagtelig tilværks. Det vil handle slettere, men det vil vide at tage nok hensyn til form og konveniens for at dupere Dem.

»Er det sandt, at du blev jaget bort fraregimentet, fordi du var ræd for at slaas?« spurgte hun mig pludselig, lige op i ansigtet. Og hendes øine funklede.

»Det er sandt; den militære forening opfordrede mig til at indgi min afskedsansøgning, hvad jeg forresten allerede var bestemt paa at gjøre af egen fri vilje.«

»Du blev jaget som en feig usling?«

»Ja, de dømte mig for feig. — Men det var ikke af feighed, at jeg nægtede at duellere; det var, fordi jeg ikke vilde adlyde et tyrannisk magtbud og ikke forlange opreisning, naar jeg ikke havde følt mig fornærmet. Jeg tænker,« kunde jeg ikke lade bli at tilføie, »jeg tænker, der skal mere mod til at gjøre oprør mod et saant tyranni end til en hvilkensomhelst duel.«

Denne undskyldning slap mig ud af munden .... Hun bare ventede paa det, hun ønskede intet mere end denne nye ydmygelse. Hun lo, — en haanlig og ondskabsfuld latter.

»Er det sandt, at du i tre aar har drevet omkring i Petersburgs gader og levet af tiggeri, og at du tilbragte dine nætter under billarder?«

»Jeg har ogsaa ligget i CennaiasC. er en plads i St. Petersburg, hvor der ligger huse, der tjener til logis for husvilde. logishuse.

Ja, det er sandt .... Jeg har døiet mangen skam i mit liv, fra jeg forlod hæren, men jeg har aldrig gjort noget lumpent. Jeg selv var den første til at afsky min maade at leve paa. Min vilje var lammet, og min aand var sløvet paa grund af min fortvivlede situation. Naa, det er nu forbi ....«

»Du synes, du er blet til noget nu, — en finantiel størrelse, ikke sandt?«

Altid hentydninger til pantelaaningen. Men jeg beherskede mig. Jeg saa, hvor hun tørstede efter at ydmyge mig, men jeg gav hende ikke mere nogen anledning. En kunde ringede meget beleiligt paa døren, og jeg gik ud i kontoret. En time efter tog hun pludselig sit overtøi paa sig for at gaa ud; hun stansede foran mig og sagde:

»Du sagde ikke noget af alt dette før brylluppet.«

Jeg svarede ikke, og hun gik.

Dagen efter var jeg i det omtalte værelse og lyttede bag en dør paa skjæbnens bestemmelse. Jeg havde en revolver i lommen. Hun sad foran et bord, med sit overtøi paa, og Efimowitsch holdt sig i nærheden af hende og

stod og skabte sig. Nu, — der hændte (og det skal siges til min ære) der hændte, hvad jeg havde forudfølt og forudseet uden at have nogen klar bevidsthedom, at jeg forudsaa det. Jeg ved ikke, om man forstaar mig.

Hør, hvad der hændte! — En hel time lyttede jeg, en hel time overvar jeg en kamp mellem den nobleste kvinde og et letsindigt, lastefuldt, dumt, lavtliggende individ. Men hvoraf kan det komme, spurgte jeg mig selv, i min overraskelse, at denne naive, milde og stilfærdige skabning er saa slagfærdig? Den aandrigste komedieforfatter kunde ikke skrive en saadan scene af uskyldig spot, hvor lasten gjordes tilskamme af dydens hellige latter. Hun var glimrende i sine smaa udfald, træffende i sine livlige replikker og slaaende sand i sin kritik. Og paa samme tid straalede over det hele hendes jomfruelige renhed. Hans kjærlighedserklæringer, hans heftige væsen, hans forsikringer vakte kun hendes latter. Officeren, der var kommen med brutale hensigter, og som ikke ventede en saadan modstand, var aldeles knust. Jeg kunde ha troet, at en saadan opførsel kun var en maske for et simpelt koketteri, at hun var et helt igjennem fordærvet menneske, der i al sin aandrighed kun ønskede at gjøre sig kostbar; — men nei; sandheden straalede som solen, ingen tvil var mulig. — Det var kun af et misforstaaet og voldsomt had til mig, at detteuerfarne barn var gaaet ind paa dette stevnemøde; og hendes øine aabnedes først i det sidste øieblik. Hun var ulykkelig og søgte for enhver pris et middel til at fornærme mig, men hendes natur kunde ikke taale usædeligheden, selv om hun i sin heftighed havde ladet sig forlede til et indledende skridt. Ligeoverfor dette rene og pletfrie væsen var Efimowitsch's kunster unyttige. Han opnaaede kun at gjøre sig latterlig. Sandheden sprudlede fra hendes sjæl, og harmen fødte spotten paa hendes læber. Efimowitsch, den elendige fyren, vidste tilslut hverken ud eller ind, han blev siddende med et skummelt ansigt og talte i enstavelsesord; — jeg begyndte at bli bange for, at han skulde insultere hende af lav hevn. Og — det skal endnu engang siges til min ære — jeg overvar hele denne scene næsten uden overraskelse, som om jeg havde kjendt den før; jeg gik derhen uden at fæste nogen lid til anklagen, skjønt jeg havde en revolver — det er sandt. Og kunde jeg tænke hende som nogen anden end sig selv? Hvorfor elskede jeg hende? Hvorfor brød jeg mig om det hele? Hvorfor havde jeg ægtet hende? Aa, jeg havde ganske vist i dette øieblik faaet et sikkert bevis paa, at hun hadede mig, men jeg havde ogsaa faaet en fastoverbevisning om hendes uskyldighed. Jeg afbrød pludselig samtalen, idet jeg aabnede døren. Efimowitsch sprang op, jeg tog hende ved haanden og opfordrede hende til at gaa ud med mig. Efimowitsch gjenvandt sin aandsnærværelse og gav sig til at le af fuld hals:

»Ah — ligeoverfor en ægtemands rettigheder har jeg intet at sige,« sagde han, »tag hende med Dem! Og husk paa,« skreg han, »at jeg af agtelse for fruen skal være til Deres disposition, skjønt et ordentligt menneske egentlig ikke burde duellere med Dem .... hvis De alligevel vilde vove det, saa ....«

»Du hører det?« sagde jeg, idet jeg holdt hende tilbage paa dørtærskelen.

Ikke et ord lige til vort hus. Jeg holdt hende i haanden hele veien, hun gjorde ikke modstand, — tvertimod, hun saa ud, som om hun havde tabt baade mund og mæle, men det varede ikke længere, end til vi kom hjem. Der satte hun sig paa en stol og saa mig stivt ind i øinene. Hun var ligbleg i ansigtet. Det ironiske drag begyndte at krumme sig paa hendes læber, og hendes øine udtrykte den gamle sikkerhed, den samme kolde og ubønhørlige trods. Hun var vist for fuldt alvor forberedt paa jeg vilde skyde hende.Jeg tog i al stilhed revolveren ud af min lomme og la den paa bordet. Hendes øine gik fra revolveren til mig. (Læg mærke til, at hun kjendte denne revolver fra før af, jeg havde den altid ladt, saalænge huset stod aabent. Jeg havde hverken hund eller portner, som Mozer. Hos mig er det kokkepigen, som lukker op for klienterne. Vi pantelaanere kan ikke være uden ethvert forsvar, og derfor havde jeg altid min revolver ladt. Den første dag, hun flyttede ind til mig, syntes hun at interessere sig meget for dette vaaben, hun bad mig forklare hende dets mekanisme og dets behandling; jeg gjorde det, og engang maatte jeg bede hende la bli at skyde paa skive .... Læg mærke til det!) Jeg la mig, uden at bryde mig om hendes uhyggelige manerer, halvt paaklædt i min seng. Jeg var meget træt, klokken var næsten 11. Hun blev siddende paa samme plads omtrent en time, saa blæste hun lyset ud og la sig paa sofaen uden at klæde af sig. Det var første gang, at vi ikke laa sammen; læg mærke til det ogsaa ....

VI

Nu kommer en forfærdelig erindring .... Jeg vaagnede igjen om morgenen, mellem kl. 7 og 8 tænker jeg. Det var allerede næsten lyst i værelset. Jeg var lysvaagen med det samme og aabnede mine øine. Hun stod tæt ved bordet og holdt revolveren i hænderne. Hun saa ikke, at jeg saa paa hende; hun vidste ikke, at jeg var vaagen, og at jeg saa hende. Pludselig ser jeg hende nærme sig mig med vaabnet i haanden. Jeg lukker strax øinene og lader, som jeg sover dybt.

Hun kommer tæt hen til sengen og stanser foran mig. Jeg hørte alt. Det var ganske stille, men jeg hørte stilheden. I dette øieblik følte jeg en let konvulsivisk trækning i mit ansigt, og mine øine aabnede sig pludselig mod min vilje, uden at jeg var istand til at forhindre det .... Hun saa mig stivt ind i ansigtet; pistolløbet var alleredetæt ved min tinding, vore blikke mødtes .... det var hurtigt som et lyn. Jeg tvang mig til at lukke øinene igjen, og jeg samlede hele min viljestyrke paa den beslutning ikke at røre mig mere, ikke at aabne øinene, hvad der saa indtraf.

Det kan hænde, at et menneske i den dybeste søvn aabner sine øine, ja selv at han løfter hovedet og synes at se sig om i værelset for et øieblik bagefter at lægge hovedet paa puden og sove ind igjen uden bevidsthed. Da jeg havde mødt hendes blik og følt vaabnet tæt ved tindingen, havde jeg lukket øinene uden at gjøre nogensomhelst anden bevægelse, som om jeg befandt mig i en dyb søvn. Hun kunde godt tro, at jeg virkelig sov, og at jeg ikke havde seet noget. Saameget mere, som det var høist usandsynligt, at jeg, dersom jeg havde seet og forstaaet, skulde have lukket øinene i et saant øieblik.

Ja, det var usandsynligt, men hun kunde ogsaa ane den sande sammenhæng .... Og denne tanke straalede i det samme sekund i min bevidsthed. Hvilken hvirvel af tanker og følelser der for gjennem min aand! Hvis hun virkelig, tænkte jeg, skulde have anet sandheden, dersom hun ved, at jeg ikke sover, saa vil min ro ligeoverfor døden imponere hende, og hendes haand vil kanskesvigte hende; under paavirkning af et nyt og uventet indtryk vil hun kanske nøle med at udføre sin plan. Det er en bekjendt sag, at folk, der staar paa en høide, med uimodstaaelig kraft føler sig draget mod afgrunden. Jeg tænker, at mange selvmord og forbrydelser er blevne begaaede, bare fordi forbryderen havde vaabenet i hænderne. Det er ogsaa en afgrund, en steil skrænt, som man maa glide udfor. Det er ligesom noget driver en til at trykke paa laaset. Men dersom hun troede, at jeg havde seet alt, at jeg vidste alt, at jeg i stilhed ventede døden af hendes haand, saa kunde denne tro maaske stanse hende paa afgrundens rand.

Det var og blev stille. Jeg følte det kolde jern i mit haar. Dersom De spør mig, om jeg haabede at bli reddet, saa svarer jeg paa ære og samvittighed, at jeg ikke længer havde nogetsomhelst haab. Hvorfor jeg gik ind paa at dø? Jeg spør: hvad værd kunde livet ha for mig, naar det menneske, som jeg elskede, havde løftet vaaben mod mig? Og desuden, — jeg følte, jeg følte med hele min sjæls styrke, at det her gjaldt en kamp mellem os, en duel paa døden, modtaget af den feige usling, som man havde jagetfra et regiment! Jeg følte dette, og hun maatte vide det, dersom hun havde anet, at jeg ikke sov.

Det kan let hænde, at det ikke gik ganske saaledes for sig; jeg tænkte maaske ikke alt det dengang, men det maa alligevel ha været saa, for siden den tid har jeg ikke tænkt paa andet en eneste time i mit liv.

De spør mig, hvorfor jeg ikke hindrede hende i at begaa et mord?

Aa, tusen gange har jeg gjort mig selv det spørgsmaal senere — hver gang jeg med rislende rygrad gjenkaldte mig dette øieblik i erindringen. Min sjæl var dengang betaget af den sorteste fortvilelse. Jeg holdt selv paa at dø, jeg var ved gravens rand, hvorledes skulde jeg kunne tænke paa at redde en anden? Kan man vide, om jeg havde vilje til at frelse nogen? Hvem ved, om jeg idetheletaget var istand til at tænke.

Mit blod kogte, tiden randt, stilheden var uhyggelig. Hun blev staaende ved mit hovedgjærde, men saa .... jeg skjalv af haab, jeg aabnede øinene: hun havde forladt værelset. Jeg stod op; jeg havde seiret .... hun var overvundet for bestandig! Jeg gik hen til samovaren; den stod bestandig i det første værelse, og det var hende, som skjænkede the; jeg satte mig vedbordet og tog i taushed det glas, som hun rakte mig. Jeg lod der gaa fem minutter, før jeg saa paa hende. Hun var forfærdelig bleg, blegere end dagen iforveien, og hun saa paa mig. Og pludselig .... og pludselig .... da hun saa, at jeg saa slig paa hende .... gled der et blegt smil over hendes blege

læber, et frygtsomt spørgsmaal i hendes øine .... Hun tviler endnu, sagde jeg til mig selv, hun spør: Ved han, eller ved han ikke? Har han seet, eller har han ikke seet? Jeg vendte øinene bort med en ligegyldig mine. Efter theen gik jeg paa torvet og kjøbte en jernseng og et skjærmbrædt. Da jeg kom tilbage, lod jeg sengen sætte ind i soveværelset, bag skærmbrædtet. Sengen var bestemt til hende, men jeg talte ikke til hende om det. Denne seng lod hende, uden nogen anden forklaring, forstaa, at jeg havde seet alt, at jeg vidste alt, at jeg ikke nærede nogen tvil. Om natten lod jeg revolveren ligge paa bordet som sædvanlig. Om aftenen la hun sig, uden at sige et ord, i den nye seng. Vort ægteskab var opløst (hun var beseiret og ikke tilgivet). I løbet af natten var hun fra sig. Den næste dag var hun angrebet af nervefeber. Hun laa tilsengs i 6 uger.

VII

Lukeria har netop erklæret mig, at hun ikke længer vil være i min tjeneste, at hun vil forlade mig, saasnart hendes frue er begravet. Jeg har nu i en times tid ønsket, at jeg kunde bede til Gud, men jeg har opgivet det: jeg tænker altid paa andre ting, jeg er et bytte for sygelige tanker, mit hoved er sygt. Hvorfor skal jeg bede? Det vilde være synd. Det er da besynderligt, at jeg ikke kan faa sove; i den største sorg kan man altid faa sove, naar den første smerte er over. De dødsdømte sover jo dybt den sidste nat, siger man. Det er jo ogsaa en nødvendighed, en naturnødvendighed; deres kræfter vilde ikke slaa til ellers .... Jeg har ligget der paa sofaen, men jeg kunde ikke faa sovn paa mine øine.

I de sex uger, hun var syg, pleiede vi hende: Lukeria, en øvet sygepleierske fra hospitalet, somjeg bare kan sige godt om, og jeg. Jeg sparede ikke penge, jeg gav meget ud for hende; jeg betalte ti rubler besøget til Schreder, doktoren, som jeg havde tilkaldt. Da hun fik sin bevidsthed igjen, begyndte jeg at vise mig mindre hyppigt. Men hvorfor skal jeg komme ind paa disse detaljer? Da hun kom oven senge, indtog hun fredelig en afsides plads i værelset ved et bord, som jeg havde kjøbt til hende .... Ja, det er sandt, vi overholdt begge en absolut taushed .... Det vil sige, vi vexlede jo altid nogle ord om ligegyldige ting. Jeg vogtede mig vel for at være vidløftig, og jeg saa, at hun ogsaa nødig sagde mere end det strengt nødvendige. Det fandt jeg ganske naturligt. »Hun er altfor urolig, for nedslaaet,« tænkte jeg, »man maa gi hende tid til at glemme og til at finde sig tilrette i situationen.« Vi tiede altsaa stille begge, men jeg forberedte stadig fremtiden. Jeg troede, hun gjorde det samme, og der var noget rædselsfuldt interessant for mig i stadigt at gjætte; hvad mon hun tænker paa i dette øieblik?

Jeg maa gjenta det: Ingen ved, hvad jeg har lidt og grædt under hendes sygdom. Men jeg har grædt for mig selv alene, jeg skjulte mine taarer, selv ikke Lukeria saa dem. Jeg kundeikke forestille mig, jeg vovede ikke den tanke, at hun skulde dø uden at ha faaet noget at vide. Og da faren var forbi, da hun havde gjenvundet sin helbred, blev jeg temmelig snart aldeles beroliget. Jeg besluttede at udsætte ordningen af vor fremtid saa længe som muligt og foreløbig lade alt blive, som det var. Jeg var saa rar og besynderlig dengang (jeg kan ikke give nogen nærmere forklaring af det): jeg havde seiret, og den blotte bevidsthed herom tilfredsstillede mig fuldstændigt. Saaledes gik hele vinteren. Aa, jeg har aldrig været saa fornøiet i mit liv, som hele den vinter.

Ser De, en skrækkelig omstændighed har altid havt indflydelse paa mit liv indtil den forfærdelige ulykke med min kone; hvad der tyngede paa mig hver dag, hver time, det var tabet af den borgerlige agtelse: min afsked fra hæren. Jeg var falden som offer for en tyrannisk uretfærdighed. Mine kamerater likte mig forøvrigt ikke paa grund af min indesluttede og kanske latterlige karakter; det er altid tilfældet, at alt, hvad vi eier af noblesse og diskret høimod, det ansees for latterligt af kameraterne. Der er ingen, som har likt mig, ikke engang paa skolen. Man har skyet mig overalt og bestandig. Lukeria kundeheller ikke fordrage mig. I hæren var det alligevel en tilfældighed, der var den eneste aarsag til den antipathi, jeg vakte. Jeg nævner dette, fordi der ikke kan tænkes noget mere oprørende og utaaleligt end at bli ødelagt af et tilfælde, af noget som kunde være undgaaet, som kun var følgen af et ulykkeligt sammenstød af omstændigheder, der kunde ha gaaet forbi som skyerne; der er noget oprørende for et tænkende væsen i det. Hør nu, hvordan det gik for sig:

Det var i theatret; jeg var gaaet ud i restaurationen i en mellemakt. En husarofficer ved navn A...ff kom pludselig

ind og fortalte med høi røst til de tilstedeværende officerer, at kaptein Bezumtseff havde gjort skandale ude i korridoren, og »at han saa ud til at være fuld«. Man talte ikke videre om dette; ulykkeligvis; for det var ikke sandt, at kaptein Bezumtseff var fuld, det var bare noget sludder. Officererne talte om andre ting, og saa hændte der ikke mere den aften; men den følgende dag løb historien rundt i hæren, og man sagde, at jeg var den eneste af mit regiment, der var tilstede i restaurationen, da A...ff havde talt om kaptein Bezumtseff paa en upassende maade, og at jeg havde undladt at sige noget ved den anledning. Hvorfor skulde jeg hasagt noget? Dersom Bezumtseff og A...ff havde noget personligt sig imellem, blev det jo deres sag, jeg havde ikke noget at blande mig i det. Officererne mente imidlertid, at denne sag ikke var privat, at den gjaldt korpsets ære, og at jeg, som den eneste tilstedeværende af vort regiment, havde vist officererne af andre regimenter og det øvrige publikum, at der i vort regiment kunde være officerer, der var lidet ømfindtlige for sin egen og korpsets ære. Jeg kunde ikke gaa ind paa denne opfatning. Man lod mig vide, at jeg endnu kunde rette paa det hele, dersom jeg vilde udfordre A...ff. Jeg afslog det, og da jeg var meget ophidset, var jeg temmelig hoven, da jeg afslog det. Jeg indgav strax min afskedsansøgning; — det er hele min historie. Jeg trak mig tilbage med stolthed, men var i grunden dybt nedbøiet. Netop paa samme tid tabte min svoger hele sin egen og min formue. Det var ikke meget, men dette tab gjorde, at jeg stod aldeles hjelpeløs uden en kopek i lommen. Jeg havde jo altid kunnet faa en civil stilling, men det vilde jeg ikke. Efterat have baaret en glimrende uniform, kunde jeg ikke vise mig nogetsteds som jernbanebetjent. Naar det først skulde være fald, foretrak jeg at falde rigtig dybt; detlaveste forekom mig at være det bedste, og jeg valgte det laveste. Saa kommer tre uhyggelige aar, hvor ikke engang logishusene mangler blandt mine minder. For 18 maaneder siden døde en rig gammel slægtning af mig, som var min gudmoder, og som i sit testamente, blandt andre, ogsaa betænkte mig med 3000 rubler, — ganske uventet. Jeg gjorde mine refleksioner og opgjorde mig snart min fremtid. Jeg besluttede mig, uden at bryde mig om menneskene, for en pantelaanerforretning. At tjene penge, dernæst at kjøbe mig en krog for mig selv, — og saa begynde et ganske nyt liv, — det var min plan. Men min sørgelige fortid, tabet af mit rygte og min ære har ikke ophørt at knuse mig, hver time, hvert øieblik. Under disse omstændigheder var det, at jeg giftede mig. Var det tilfældigt — eller hvorledes? Jeg ved ikke. Da jeg førte hende ind i mit hus, troede jeg det var en ven, jeg førte hid; jeg kunde nok trænge en ven. Jeg tænkte alligevel, at det vilde bli nødvendigt lidt efter lidt at danne denne ven, at skabe hende, at erobre hende i kamp, om det gjaldt. Og hvorledes skulde jeg kunne forklare noget for denne sexten-aarige kvinde, som desuden var forud indtaget mod mig? Hvorledes kunde jeg f. ex., uden tilfældet medrevolveren, ha bevist hende, at jeg ikke er nogen feig usling, og at regimentets beskyldning var en uretfærdighed?

Historien med revolveren kom beleiligt. Ved at forblive aldeles ufølsom ligeoverfor en saan trusel, hævnede jeg mig paa hele min sorte fortid. Og om ingen anden vidste det, saa vidste hun det, og hun var alt for mig, — hele mit haab i min fremtidsdrøm. Hun var det eneste væsen, som jeg brød mig om, jeg havde ikke med andre at gjøre, — og naar hun havde faat alt at vide, saa maatte det ialfald staa klart for hende, at det var uretfærdigt af hende at slutte sig til mine fiender. Denne tanke fyldte mig med glæde. Jeg kunde ikke længer være en feig usling i hendes øine, men bare en rar mand, og det maatte hun gjerne anse mig for. At være rar er ikke nogen last, undertiden kan det tvertimod virke særlig tiltrækkende paa kvindelige temperamenter. Kort sagt, jeg opsatte afgjørelsen til senere. Det, som var hændt, var nok til at sikre mig min ro, og jeg havde stof nok til mine drømme. Og hvad hende angaar, — hun vil nok vente, tænkte jeg.

Saaledes gik hele vinteren hen i forventning om, at der skulde hænde noget. Jeg sad og kastede stjaalne blikke til hende, naar hun sad ved sitarbeidsbord. Om aftenen fik hun ofte tiden til at gaa med at læse; hun var flittig i mit bogskab. De bøger, hun valgte, talte ogsaa til gunst for mig. Hun gik næsten aldrig ud alene. Hver dag, naar vi havde spist middag, tog jeg hende med mig ud, vi gik en tur, men sagde ikke et ord paa hele veien. Jeg anstrengte mig imidlertid for at lade som ingenting, som om vi var gode venner, men vi var og blev alligevel tause. Jeg gjorde det med vilje, da jeg tænkte, at man maa gi hende tid. Ganske besynderligt var det, at mens jeg stadig fandt behag i at se paa hende, naar hun ikke mærkede det, saa havde jeg ikke overrasket hende en eneste gang i at se paa mig. Jeg troede, det bare var frygtsomhed. Og saa var hun saa sagte og mild i denne sin frygtsomhed, saa svag efter sygdommen .... Nei, det er bedst at vente, tænkte jeg .... »en god dag vil hun komme til dig af sig

selv.«

Denne tanke fyldte mig med en uudsigelig lykke. Ja saa er der noget, jeg ikke maa glemme: af og til havde jeg fornøielse af at ægge min fantasi, og jeg reflekterede mig til den overbevisning, at jeg afskyede hende. Ja saaledes var det i nogen tid, men mit had kunde aldrig modne eller bli en virkelig følelse hos mig, jeg følte godt, atdette had bare var noget, jeg gik og indbildte mig. Og selv om vort ægteskab var opløst dengang, saa har jeg dog aldrig, aldrig anseet hende for en forbryder. Og det er ikke, fordi jeg ansaa hendes forbrydelse for ingenting, men jeg vilde tilgive; fra den første dag, selv før jeg kjøbte sengen vilde jeg tilgive hende. Og det var i grunden ganske besynderligt, da jeg ellers er meget streng, naar det gjælder moral. Men hun stod for mig saa beseiret, saa ydmyget, saa knust, at jeg af og til havde den største medlidenhed med hende, skjønt paa den anden side tanken paa hendes ydmygelse var mig en stor tilfredsstillelse. Bevidstheden om min overlegenhed gjorde mig glad.

I løbet af den vinter gjorde jeg med hensigt nogle kjærlighedsgjerninger. Jeg eftergav to debitorer deres gjæld, og jeg laante penge til en fattig kone uden pant. Og jeg talte ikke om det til min hustru, jeg havde ikke gjort det, for at hun skulde faa det at vide. Men den stakkars kone kom og takkede mig i de varmeste udtryk. Det gik saaledes ikke hen i hemmelighed, og det forekom mig, at min hustru var glad ved at erfare det.

Imidlertid kom vaaren, vi var midt i april; man havde tat bort de doble vinduer, og solenkastede lysstriber ind i vore stille værelser. Men jeg havde et bind om mine øine, som forblindede mig. Det ulyksalige, forfærdelige bind! Hvorledes hændte det, at det pludselig faldt, og at jeg saa alt klart, forstod alt? Var det et tilfælde, eller var det, fordi tiden nu var kommet? Var det en af vaarens solstraaler, som vakte anelsen i min slumrende sjæl? En dag for der som en skjælven gjennem mine træge aarer, de begyndte at vibrere, blodet rullede paa nyt og rystede mit stivnede væsen og vakte min djævelske stolthed. Det var en aften efter maaltidet, omkring kl. 5 ....

VIII

Først en ganske kort bemærkning: En maaned iforveien var jeg blevet slaaet af hendes besynderlige og tankefulde udseende. Det var kun taushed, men en tankefuld taushed.

Det gik pludselig op for mig. Hun sad og arbeidede, bøiet over sit sytøi; hun la ikke mærke til, at jeg saa paa hende. Der faldt som skjæl fra mine øine, jeg saa, hvor tynd og mager hun var, jeg saa hendes ansigts bleghed og hendes hvide læber. Det gjorde et dybt indtryk paa mig sammen med hendes tankefulde væsen. Jeg havde allerede før lagt mærke til en svag, tør hoste, især om natten. Jeg reiste mig strax for at faa fat i Schreder uden at sige et ord til hende.

Schreder kom dagen efter. Hun blev meget forbauset og betragtede os opmærksomt, snart Schreder og snart mig.»Men jeg er ikke syg,« sagde hun med et ubestemt smil.

Schreder synes ikke at lægge nogen vægt paa det (lægerne tar det af og til saa uhyggelig let); han indskrænkede sig til at sige mig, at det var en levning af hendes sygdom, og at det ikke vilde være afveien at komme til et bad, eller hvis vi ikke kunde det, at reise paa landet. Ellers sagde han ikke andet, end at det var lidt svækkelse eller noget saant. Da Schreder var gaaet, sagde hun til mig med et meget alvorligt ansigt:

»Men jeg føler mig aldeles, aldeles frisk.«

Men da hun sagde dette, rødmede hun, som om hun skammede sig over noget. Ja skammede sig. Aa, nu forstaar jeg det; hun skammede sig over i mig at se en ægtemand, der endnu tog sig af hende, som en virkelig ægtemand. Men dengang forstod jeg ikke, jeg troede, det bare var hendes frygtsomhed. Bindet!

Naa — det var en maaneds tid senere, en klar soldag i April, klokken var omkring 5, jeg sad ved kassen og var netop færdig med at gjøre op. Da hørte jeg pludselig en sagte sang fra naboværelset, hvor hun sad og arbeidede. Det var hende, som sang.Det gjorde et umaadelig dybt indtryk paa mig, og endnu den dag idag forstaar jeg det ikke rigtig. Jeg havde aldrig hørt hende synge før. Jo, alligevel, i de første dage, efter at hun var flyttet ind til mig

kanske, da vi endnu havde humør til at skyde efter skive med revolveren. Hendes stemme var dengang noksaa stærk og klar, lidt falsk var den, men behagelig alligevel og fortalte om sundhed. Nu var stemmen saa svag, saa svag ....

Ikke fordi melodien var trist, — det var en eller anden romance, — men der var noget brustet, ligesom der var gaaet noget istykker i hendes stemme, der var noget usundt over det, man kunde næsten sige, at sangen var syg. Hun sang kun med halv stemme og lyden holdt pludselig op, da hun sang høiere. Den lille svage stemme stansede som en klage. Hun hostede lidt, og saa begyndte hun at synge igjen, saa sagte, saa spædt ....

Finder De min bevægelse latterlig, forstaar De ikke, hvorfor dette gjorde saa dybt indtryk paa mig? Jeg havde ikke ondt af hende, det var noget ganske andet. I begyndelsen, i det første øieblik blev jeg grebet af en besynderlig, ængstende, sygelig, næsten hevntørstigforbauselse. »Hun synger, og det i min nærværelse! Har hun glemt? Hvad skal det sige?« Jeg blev siddende ganske ude af mig selv, derpaa reiste jeg mig, tog min hat, og jeg gik, uden at tænke paa, hvad jeg gjorde, sandsynligvis fordi Lukeria havde bragt mig min overfrakke.

»Hun synger!« sagde jeg ganske uvilkaarligt til Lukeria. Hun forstod ikke og saa paa mig med et forfærdet ansigt. Jeg var heller ikke saa let at forstaa.

»Er det første gang, hun synger?«

»Nei, hun synger af og til, naar De ikke er hjemme,« svarede Lukeria.

Jeg husker alt. Jeg gik ud paa gangen, dernæst ud paa gaden, hvor jeg gav mig til at gaa uden at vide, hvor jeg gik hen. Jeg stansede ved enden af gaden og stirrede ud for mig. Folk passerede og puffede mig: jeg følte intet. Jeg raabte efter en droske og kjørte til politistationen uden at vide hvorfor. Saa gik jeg pludselig ud af vognen og gav kusken 20 kopek.

»Se der, for din umage,« sagde jeg til ham og lo idiotisk. Men saa følte jeg en pludselig klarhed opstaa i min sjæl. Jeg vendte hjemover med hurtige skridt. Lyden af den stakkars lille brustne stemme gjenlød i mit hjerte. Jeg kundenæsten ikke aande. Bindet faldt og faldt fra mine øine. Naar hun sang saaledes i min nærværelse, saa var det, fordi hun havde glemt, at jeg var til. Det var klart og forfærdeligt. Jeg følte det med mit hjerte. Men denne klarhed lyste i min sjæl og var stærkere end min rædsel.

Jeg løb hurtigt op gjennem trappen, og jeg ved ikke, om jeg saa frygtsom ud, da jeg kom ind. Jeg husker bare, at det var ligesom gulvet vaklede under mig, og at jeg havde en følelse, som om jeg gik paa vand. Jeg gik ind i stuen. Hun sad endnu paa sin plads og syede med hode bøiet, men hun sang ikke længer. Hun saa op, hurtigt og uopmærksomt. Det var ikke et blik, men en mekanisk og ligegyldig bevægelse, som man altid gjør, naar nogen kommer ind i et værelse.

Jeg gik lige hen til hende og kastede mig paa en stol, som en gal, — lige tæt ved hende. Jeg tog hendes haand, og jeg husker, at jeg sagde noget, det vil sige, at jeg vilde sige noget, for jeg kunde ikke faa ordene frem. Stemmen svigtede mig, den blev staaende i struben. Jeg vidste ikke, hvad jeg skulde sige, jeg kunde ikke faa puste.»Lad os tale sammen .... du ved .... sig noget,« stammede jeg aldeles meningsløst. Jeg tænkte ikke paa at bli forstaaet i dette øieblik. Hun skjalv og veg for mig ganske forvildet, idet hun saa mig ind i ansigtet. Men pludselig saa jeg en streng forbauselse i hendes øine. Ja forbauselse, strenghed og store øine. Denne strenghed, denne strenge forbauselse tiltrak mig: Saa er der kjærlighed, saa er der da kjærlighed endnu? sagde denne tause forbauselse.

Jeg læste klart i hende. Jeg var ganske forstyrret. Jeg sank sammen for hendes fødder. Ja, jeg faldt for hendes fødder. Hun reiste sig heftigt, men jeg holdt hende tilbage med begge hænder med overmenneskelig kraft.

Aa jeg forstod min fortvilede stilling tilbunds, jeg forstod den. Jeg forsikrer Dem, det kogte inde i mig med en voldsomhed, saa jeg troede, jeg skulde dø. Jeg omfavnede hendes ben i et anfald af lykkelig beruselse, eller i en grænsesløs, ubeskrivelig lykke, men med fuld bevidsthed om min fortvilede stilling. Rædselen og forbauselsen veg i hendes ansigt pladsen for en bekymret tanke, fuld af spørgsmaal, og der var noget besynderligt flygtende i hendes blik, som om det var noget, hun vilde forstaa i en fart. Saa smiltehun. Hun viste stærkt sin skamfølelse

over at se mig omfavne hendes ben, og hun trak dem tilbage. Jeg kyssede strax jorden paa det sted, hvor de havde staaet. Hun saa det og begyndte at le af skam (De ved, naar man ler af skam?). Saa kom et hysterisk anfald; jeg mærkede det paa hendes hænder, som begyndte at skjælve konvulsivisk. Jeg tog ikke hensyn til det og fortsatte med at stamme, at jeg elskede hende, at jeg ikke vilde reise mig: »Giv mig lov til at kysse din kjole, jeg skulde blive liggende paa knæ for dig hele mit liv ....« Jeg ved ikke mere ...., jeg husker ikke mere. Hun fik et forfærdeligt, hysterisk anfald. Jeg havde gjort hende bange. Jeg bar hende hen paa sengen. Da anfaldet var over, satte jeg mig ved hendes side. Hun saa meget ulykkelig ud, tog mine hænder og bad mig berolige mig. »Plag dig ikke med dette, det er ikke saa farlig.« Og saa begyndte hun at græde igjen. Jeg sagde, at vi skulde reise til søbadene i Boulogne, strax, — i løbet af 14 dage, at hendes stemme var hæs, at det netop nu var gaaet op for mig; at jeg vilde lukke min forretning og sælge den til Dobronrawoff, at vi skulde begynde et nyt liv, — og at vi skulde drage til Boulogne, til Boulogne!Hun lyttede hele tiden frygtsomt. Hun blev mere og mere urolig.

Hovedsagen for mig var dog ikke det; hvad det for mig fremfor alt kom an paa, var at faa bli liggende for hendes fødder, at kysse og kysse den jord, som hun havde betraadt, at kaste mig i støvet for hende. »Og jeg skal intet forlange mere, intet,« gjentog jeg hvert øieblik. »Svar mig ikke! lad, som jeg ikke er til. Lad mig bare faa lov til at sidde i en krog og se paa dig, bare se paa dig. Gjør mig til din eiendom, din hund ....«

Hun græd og hun græd.

»Og jeg, som haabede, at du vilde lade mig leve videre saaledes,« sagde hun pludselig mod sin vilje, i den grad mod sin vilje, at hun kanske ikke vidste, at hun havde sagt det. Og dog var det det afgjørende ord, et skjæbnesvangert ord, som jeg nu iaften forstaar saa forfærdelig godt! Det var som et knivstik i mit hjerte. Dette ord forklarede mig alt, men jeg var i nærheden af hende dengang, og jeg haabede med hele min sjæl, jeg var meget lykkelig. Aa, jeg plagede hende meget den aften, det mærkede jeg, men jeg haabede snart at kunne forandre alt. Da saa natten kom, blev hun endelig træt, jegfik hende til at lægge sig, og snart sov hun dybt.

Jeg var forberedt paa, at hun vilde fantasere; hun gjorde det ogsaa, men lidet. Hele natten udover stod jeg op i hvert minut og nærmede mig hende for at betragte hende. Jeg vred mine hænder, da jeg saa dette sygelige væsen paa denne tarvelige jernseng, som havde kostet mig 3 rubler. Jeg lagde mig paa knæ, men vovede ikke at kysse den sovendes fødder mod hendes vilje; jeg begyndte paa en bøn, men reiste mig strax efter. Lukeria iagttog mig og gik stadig ud og ind fra kjøkkenet; jeg gik ud til hende og sagde, at hun skulde lægge sig, og at imorgen skulde vi begynde et nyt liv.

Og jeg troede det blindt, det var min dybeste overbevisning. Jeg var fuld af enthusiasme. Jeg ventede bare paa den næste dag. Det mærkelige var, at jeg ikke forudsaa nogen ulykke trods al sandsynligheden. Uagtet bindet var faldt fra mine øine, havde jeg alligevel ikke nogen fuldstændig klar bevidsthed om situationen, og det varede længe, før jeg fik det, — ligetil idag, til idag! Hvorledes kunde jeg være i besiddelse af hele min aandsnærværelse dengang! hun levede jo endnu, hun aandede her tæt ved mig, og jegtæt ved hende. »Imorgen,« tænkte jeg, »naar hun vaagner, vil jeg fortælle hende alt, og hun vil forstaa alt.« Det var mine tanker dengang, det var disse tanker, der i hele sin klare simpelhed var grunden til min enthusiasme!

Hovedsagen var reisen til Boulogne. Jeg ved ikke, hvorfor; men jeg troede, at Boulogne var alt, Boulogne skulde afgjøre min skjæbne. »Til Boulogne, til Boulogne« .... Jeg ventede utaalmodigt paa morgenen.

IX

Og det er bare et par dage, siden dette hændte: fem dage, bare fem dage. Sidste tirsdag! Om hun bare kunde ventet en liden smule, en bitte liden stund .... jeg skulde have klaret det hele. Var hun ikke allerede begyndt at blive roligere? Dagen efter min erklæring betragtede hun mig med et smil, og trods min forvirring .... Hvad det kommer an paa, er at der i hele den tid, i alle disse fem dage var ligesom en skamfølelse, en vis forlegenhed over hendes væsen. Hun var bange, hun var meget bange. Jeg indrømmer det, og jeg vil ikke modsige mig selv som en

gal mand: denne frygt var der, og hvad kunde vel være naturligere? Der havde gaaet lang tid allerede, at vi ikke havde havt noget med hinanden at gjøre; og saa kom pludselig alt dette .... Men jeg tog ikke hensyn til hendes skræk, et nyt haab lyste i min sjæl ....Det er sandt, uden tvil sandt, at jeg har begaaet en feil. Det er endogsaa sandsynligt, at jeg har begaaet adskillige feil. Da vi vaagnede onsdag, begik jeg en feil: jeg betragtede hende med engang som min veninde. Det var at gaa for hurtigt tilværks, meget for hurtigt, men jeg følte en trang til at fortælle hende alt, en uimodstaaelig trang; alt, alt maatte jeg sige hende. Jeg gik saa vidt, at jeg tilstod hende ting, som jeg havde skjult for mig selv hele mit liv. Jeg sagde hende bent ud, at jeg hele vinteren ikke havde tvilet paa, at hun havde elsket mig. Jeg fortalte hende hele mit liv, alt om min elendighed og om hensigten med pantelaanerforretningen og om mit fremtidshaab. Jeg tilstod, at scenen i theaterrestaurationen kun havde været et udslag af en vis feighed i min karakter og af min mistænksomhed: det var restaurationens fine udseende, som havde gjort indtryk paa mig. Jeg havde sagt til mig selv: »Hvorledes skal jeg klare dette? Vil jeg ikke komme til at gjøre en latterlig sortie?« Jeg havde ikke været bange for duellen, men jeg var ræd for at bli latterlig .... Og senere havde jeg ikke villet opgi mit standpunkt. Fra den tid havde jeg plaget alle mennesker, og jeg havde plaget hende ogsaa, fra den stund hun var bleven min kone.Jeg talte næsten hele tiden som i drømme. Hun tog mine hænder og bad mig holde op.

»Du overdriver,« sagde hun, »du blir syg.« Og hendes taarer begyndte atter at rinde i strømme nedover hendes kinder. Hun bad mig hele tiden om ikke at fortsætte, ikke at tale om disse minder.

Jeg lagde ikke mærke, eller ialfald ikke nok mærke til disse bønner! Vaaren! Boulogne! Det er solen, vor nye sol, holdt jeg paa at gjenta og gjenta for hende. Jeg skulde lukke min forretning, jeg skulde overlade huset til Dobronrawoff, ja jeg foreslog hende endogsaa at gi alt til de fattige og bare beholde de 3000 rubler, som jeg havde arvet efter min gudmoder, og for disse skulde vi reise til Boulogne. Naar vi saa kom tilbage, skulde vi begynde et nyt liv i arbeide. Jeg troede, hun var enig, for hun svarede ikke .... hun bare smilte. Jeg tror, at hun smilte af finfølelse, for ikke at bedrøve mig. Jeg saa virkelig, at jeg plagede hende; De maa ikke tro, at jeg var saa dum og egoistisk, at jeg ikke mærkede det. Jeg saa alt lige til de mindste smaating, jeg saa og forstod bedre end nogen; hele min fortvilelse laa for mig i hele sin dybde!

Jeg fortalte hende en masse smaating om hende selv, om mig og om Lukeria ogsaa. Jegfortalte hende, at jeg havde grædt .... Og jeg talte hele tiden og gik over til andre emner, og der var visse ting, som jeg med vilje forsøgte ikke at forstaa. Hun blev ivrig et par gange; en eller to gange blev hun ivrig, det husker jeg. Hvorfor paastaar De, at jeg ikke saa noget og ikke forstod noget? Dersom bare det ikke var hændt, kunde alt ha blevet godt. Men hun fortalte mig jo selv for tre dage siden, da vi talte om, hvad hun havde læst i vinterens løb .... og hun lo, da hun fortalte mig om scenen med Gil Blas og erkebispen af Granada. Og hvilken latter! en fortryllende, ren barnelatter, som dengang, hun endnu var min forlovede. (Vent et øieblik, bare et øieblik!) Hvor jeg nød det! Det forbausede mig forresten ogsaa, det forbausede mig, at hun den vinter havde havt sindsro og godt humør nok til at le saaledes. Hun var begyndt at komme fuldstændig til ro, til for alvor at tro, at jeg vilde la hende leve saaledes: »Jeg, som troede, De vilde la mig leve saaledes,« var det, hun havde sagt tirsdag. For en barnetanke! Hun troede virkelig, at jeg vilde la hende leve saaledes: hun ved sit sybord, jeg ved mit skrivebord, og saaledes udover, til vi var blevne sexti aar. Og saa kommer jeg pludselig somægtemand, som ægtemand og forlanger kjærlighed! Hvor blindt! Hvor misforstaaet!

Det var dumt af mig at vise min henrykkelse over at se hende. Jeg skulde ha behersket mig, thi min extase gjorde hende bange. Jeg beherskede mig forresten, jeg kyssede ikke mere hendes fødder. Jeg gjorde ikke en eneste gang gjældende, at .... naa ja, at jeg var hendes ægtemand. Det faldt mig ikke engang ind med en tanke; jeg bare bønfaldt hende. Men jeg kunde ikke la bli at tale, jeg kunde ikke tie! Jeg aabnede hende pludselig hele mit hjerte, jeg sagde, at alt, hvad hun sagde, henrev mig, at hun uden sammenligning var mere dannet og mere udviklet end mig. Hun rødmede stærkt, og paastod fremdeles, forvirret, at jeg overdrev. Da var det jeg forglemte mig i den grad, at jeg udmalede hende min henrykkelse, da jeg, bag døren, havde overværet kampen mellem hende og den slyngelen, Efimowitsch, hvor begeistret jeg havde været over hendes aandrighed og hendes vittige udfald og over hendes barnlige naivitet. Hun skjalv fra hoved til fod og mumlede atter noget, om at jeg overdrev. Men pludselig

formørkedes hendes ansigt, hun skjulte sit hode i sine hænder og gav sig til at græde hede taarer ....Da kunde jeg ikke beherske mig; jeg faldt atter paa knæ for hende, jeg kyssede atter hendes fødder, og det endte med et hysterisk anfald, som i tirsdags. Det var endnu meget værre, og den næste dag ....

Den næste dag! Jeg er gal! Den næste dag er jo idag, for et øieblik siden!

Hør efter og følg vel med: Da vi satte os for at drikke the (efter det anfald, som jeg har fortalt om), blev jeg slaaet af hendes ro. Hun var rolig! Og jeg, som hele natten havde ligget og skjælvet i drømme om den foregaaende aften. Da kommer hun pludselig hen til mig, stiller sig foran mig, folder sine hænder (nu for en stund siden!) og taler. Hun siger, at hun er en forbryder, at hun ved det, at tanken paa hendes forbrydelse har pinet hende hele vinteren Og piner hende endnu .... At hun skjønner paa mit høimod. »Jeg skal være dig en tro hustru, og jeg skal agte dig.« Her reiste jeg mig, og trykkede hende, ude af mig selv, i mine arme. Jeg omfavnede hende, jeg bedækkede hendes ansigt og hendes læber med kys, — som en mand, der netop har gjenfundet sin hustru efter en lang fraværelse. Og hvorfor forlod jeg hende strax bagefter? og var borte i to timer? .... Det var for at skaffe osreisepas .... Aa, Gud! Dersom jeg bare var kommen fem minutter før, bare fem minutter .... Og saa denne menneskemasse udenfor porten, alle disse øine, som var fæstede paa mig .... Aa, min Gud!

Lukeria (nei nu vil jeg ikke la Lukeria gaa, ikke for alt i verden; hun har været her i hele vinter, hun maa kunne fortælle mig ....) Lukeria siger, at da jeg var borte, bare tyve minutter, før jeg kom hjem, var hun gaaet ind til sin frue for at spørge hende om noget, tror jeg. Hun havde bemærket at Mariabilledet (det før omtalte) var flyttet, og at det stod paa bordet, som om fruen netop havde holdt bøn.

»Hvad er det, som feiler Dem, frue?«

»Ingenting, Lukeria! gaa — nei vent, Lukeria !«

Hun kom hen til hende og kyssede hende.

»Er De lykkelig, frue?«

»Ja, Lukeria.«

»Herren skulde for lang tid siden ha bedt Dem om forladelse. Men nu er I forsonede: Gud ske lov!«

»Det er godt. Nu kan du gaa, Lukeria«.

Og hun smilte paa en besynderlig maade.Saa besynderligt, at Lukeria gik ind igjen ti minutter senere for at se, hvad hun foretog sig.

»Hun stod op imod væggen, tæt ved vinduet, msd hodet støttet mod sin haand, som hun holdt flad mod væggen. Saan stod hun, henfalden i tanker. Hun var saa aandsfraværende, at hun ikke havde lagt mærke til, at jeg var kommen og stod og saa paa hende. Det var ligesom hun smilte. Hun blev staaende saaledes med sit tankefulde ansigt, og hun smilte. Jeg kastede et sidste blik paa hende og gik stille ud, uden at hun mærkede det. Men saa hører jeg hende pludselig aabne vinduet. Jeg løber strax ind og siger: Det er koldt ude, frue, De forkjøler Dem. Men saa ser jeg, at hun staar opreist i vinduet, opreist i hele sin længde i det aabne vindu. Hun vendte ryggen til mig og holdt Mariabilledet i haanden. Det løb koldt ned af ryggen paa mig og jeg raabte: Frue! frue! Hun hører det og hun gjør en bevægelse, som om hun vil vende om ind i stuen, men hun vender sig ikke, hun tar et skridt udover, trykker billedet mod sit bryst og kaster sig ud!«

Jeg husker bare, at hun endnu var ganske varm, da jeg kom til husdøren. Alle saa paa mig. Alle talte, før jeg kom, men de tiede stille,da de saa mig, og stillede sig op i to rækker for at lade mig passere .... der laa hun udstrakt paa jorden med sit billede. Jeg husker, at jeg ligesom famlede mig frem gjennem mørke, jeg stod længe og saa paa hende. Der stod en masse mennesker omkring mig, og de talte, men jeg forstod ikke, hvad de sagde. Lukeria var der, men jeg saa hende ikke. Hun siger, at hun talte til mig. Nu ser jeg bare for mig ansigtet paa en borger, som uden ophør gjentog: »Der kom en blodklump ud af munden, en blodklump,« og han viste mig blodet paa brostenene. Det forekommer mig, at jeg tog paa blodet med fingeren. Deraf fik jeg en blodplet, som jeg stod og

betragtede. Det husker jeg, og borgeren holdt paa med sit: »En blodklump, — en blodklump ....«

»Hvad for noget, en blodklump!« skreg jeg (siger man) af hele min kraft og styrtede mig over ham med hævede arme ....

Nu forstaar jeg ingenting. Det maa være en misforstaaelse; det er saa usandsynligt. Det er en umulighed!

X

Er det ikke sandt? Er det ikke usandsynligt? Kan man ikke sige, at det er umuligt? Hvorfor, af hvilken grund er hun død?

Tro mig, jeg forstaar nok, men grunden til hendes død er og blir alligevel et spørgsmaal. Hun har været bange for min kjærlighed. Hun har alvorlig spurgt sig selv: Skal jeg gaa ind paa dette liv, eller ikke? Hun har ikke kunnet bestemme sig til det, og hun har foretrukket at dø. Jeg ved det, det er ikke vanskeligt at forstaa: hun havde lovet mig altfor meget, og hun var bange for ikke at kunne holde sit løfte. Der var flere ganske forfærdelige omstændigheder.

Hvorfor er hun død? det er det evige spørgsmaal, som bringer mig fra sans og samling. Jeg skulde ha ladet hende leve »saaledes«, som hun sagde, hvis hun havde villet leve »saaledes«. Hun troede ikke det, det er sagen .... Nei, nei,jeg tar feil, det var ikke derfor. Det er sandsynligvis fordi hun maatte elske mig ærlig og redelig med hele sin sjæl og ikke saaledes, som hun kunde ha elsket kræmmeren. Og da hun var altfor ren, altfor kysk til at ville gi mig en kjærlighed, som ikke var ægte, vilde hun ikke bedrage mig og istedetfor kjærlighed bare gi mig en halv kjærlighed eller en brøk af kjærlighed. Hun var altfor, altfor hæderlig! Og jeg, som vilde lære hende sjælsstorhed, De husker!

Det er ganske mærkeligt. Agtede hun mig? Jeg ved ikke. Foragtede hun mig eller ikke? Jeg tror ikke, hun foragtede mig. Det er ganske besynderligt, at jeg ikke en eneste gang i hele vinter har faldt paa den tanke, at hun foragtede mig. Jeg troede det modsatte ganske sikkert lige til den dag, da hun betragtede mig med en streng forbauselse. Da var det, jeg strax forstod, at hun foragtede mig. Jeg forstod det, og jeg forstod, at det aldrig kunde bli anderledes. Aa — hun kunde gjerne ha foragtet mig hele sit liv, naar hun bare vilde ha levet! For et øieblik siden gik hun her og talte! Jeg kan ikke forstaa, hvorledes hun kunde kaste sig ud vinduet! Hvorledes skulde jeg kunne ane det fem minutteriforvejen? Jeg har raabt paa Lukeria. Jeg vil aldrig slippe Lukeria fra mig nu.

Aa — vi skulde endnu være bleven gode venner! Vi var bare kommet saa langt fra hinanden i vinter .... Kunde vi ikke ha vænnet os til hinanden igjen? Hvorfor skulde vi ikke atter ha kunnet fatte godhed for hinanden og begyndt et nyt liv? Jeg er høimodig, og det var hun ogsaa: og paa den grund kunde forsoningen bygges; et par ord til, to dage til og hun skulde ha forstaaet alt.

Det værste er, at det var et tilfælde, et simpelt, plumpt, unødvendigt tilfælde! Det er ulykken! Fem minutter forsent .... Dersom jeg var kommet fem minutter før, skulde denne stemning ha flygtet som en sky, for aldrig at komme igjen. Hun skulde nok ha forstaaet alt, tilslut. Og nu, — atter igjen tomme værelser, atter igjen ensomhed .... Pendelen holder ikke op at bevæge sig; det er ikke dens sag, den har ingen anger .... Den har ingen i verden, som .... det er ulykken.

Jeg gaar og jeg gaar bestandig. Jeg ved det, jeg ved det, De behøver ikke at sige mig noget: min sorg over tilfældet, over de fem minutter for sent synes Dem latterlig? Men det eralligevel det, der var det afgjørende. Læg mærke til én ting: Hun havde ikke engang efterladt sig noget skrevet, ikke engang det almindelige: »anklag ingen for min død!« Kunde hun ikke tænke, at man kanske vilde anklage Lukeria? Hun var jo alene med hende, hun kunde ha puffet hende ud, anklagen var mulig. Der kunde ialfald hvile en uretfærdig mistanke paa Lukeria, hvis der ikke havde været fire mennesker paa gaden, som saa hende, da hun sprang ud med billedet i haanden. Men det var jo ogsaa et tilfælde, at der var folk, som saa hende.

Nei, det hele var en følge af et øiebliks fortvilelse; en overraskelse, en pludselig fristelse! Og hvad beviser det, at hun holdt bøn foran billedet? Det beviser ikke, at det var en forberedelse til døden. Dette øieblik varede maaske bare i ti minutter. Hun tog maaske først sin beslutning, da hun støttede sig op mod væggen og smilede med haanden under hovedet. En idé for gjennem hendes hode; gjorde hende svimmel; hun kunde ikke modstaa.

Det er klart, at her var en misforstaaelse. Man kan godt leve sammen med mig .... Men om det var bare anemi, simpelthen anemi? ensvækkelse af hendes livskraft? Hun var betydelig svækket i løbet af vinteren; det var grunden ....

For sent!!

Hvor mager hun ligger der! Hvor spids hendes næse er! Og ingenting er knust paa hende i faldet. Intet uden denne blodklump! En skefuld blod. Den indre rystelse har gjort det. Aa, om man kunde la bli at begrave hende? Thi dersom man tar hende bort .... Aa, nei, det er umuligt, man kan ikke ta hende fra mig. Jeg ved jo, at man gjør det; jeg er ikke gal, og jeg taler ikke i vildelse. Tvertimod, min tanke har aldrig været klarere. Men fremtiden? som i gamle dage? ingen her, — alene med mine panter. Jeg mister min forstand! Jeg har pint hende, pint hende til det sidste, og derfor er hun død!

Hvad bryr jeg mig om eders love? Hvad bryr jeg mig om eders sæder, eders skikke, eders vaner, eders regjering, eders religion? Slæb mig blot for eders domstole, eders offentlige domstole, og jeg siger, at jeg nægter alt. Dommeren vil raabe: stilhed! Men jeg skal skrige til ham: »Hvilken kraft eier du, at jeg skal adlyde dig? Hvorfor har eders ulyksalige samfund kvælt alt det, som var mig kjært? Hvad tjener alle ederslove mig til nu? Jeg træder paa dem med mine fødder! Alt, alt er mig ligegyldigt!«

Blind, blind! Hun er død, hun hører mig ikke. Aa, du ved ikke, til hvilket paradis jeg skulde ha ført dig. Jeg havde himmelem i min sjæl, og jeg skulde ha hvælvet den over dig! du vilde ikke ha elsket mig? aa, hvad gjør det? vi skulde ha levet »saaledes«. Vi skulde ha levet sammen som venner, det vilde ha været nok til at gjøre os lykkelige; vi skulde ha glædet os sammen og seet hinanden ind i øinene; saaledes skulde vi ha levet og dersom du havde elsket en anden, nu vel, lad gaa, lad saa være! Du skulde faa været sammen med ham og morret dig med ham, og jeg skulde ha seet paa dig fra den anden side af gaden .... Aa — alt, alt! men aabn bare dine øine! En eneste gang, et øieblik! et øieblik! Du skulde se paa mig, og ligesom for en stund siden sværge, at du vilde være mig en tro hustru! Nu skulde du forstaa alt med et eneste blik.

Ubevægelig! Ubønhørlige natur! Menneskene er alene paa jorden, det er vor ulykke. »Er der et levende menneske paa markerne?« skriger den russiske ridderCitat af en slavisk legende.. Jeg skriger det samme, ogingen stemme svarer mig. Man siger, at solen levendegjør universet. Solen staar op, se paa den: er det ikke en død? Der er kun døde. Døden er overalt. Menneskene er alene, omgivne af taushed. Se ud over jorden! »Mennesker, elsker hverandre.« Hvem har sagt det? Hvad er det for et bud? Pendelen slaar og slaar .... hvor afskyeligt! klokken er to. Hendes smaa støvler venter paa, at hendes fod skal komme ud af sengen .... Naar man tar hende bort imorgen; — Aa min Gud — hvad skal der bli af mig?